

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Bakalářská práce

2016

Martin Kincl

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií,
Katedra ruských a východoevropských studií.

Martin Kincl

**První ústava Kyperské republiky a její vliv na
eskalaci řecko-tureckého etnického
konfliktu**

Bakalářská práce

Praha 2016

Autor práce: **Martin Kincl**

Vedoucí práce: **PhDr. Miroslav Tejchman, DrSc.**

Rok obhajoby: **2016**

Bibliografický záznam

KINCL, Martin. *První ústava Kyperské republiky a její vliv na eskalaci řecko-tureckého etnického konfliktu*. Praha, 2016. 62 s. Bakalářská práce (Bc.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut mezinárodních studií. Katedra ruských a východoevropských studií. Vedoucí diplomové práce PhDr. Miroslav Tejchman, DrSc.

Abstrakt

Hlavním smyslem této práce je vyhodnocení vlivu první kyperské ústavy z roku 1960 na mezietnické násilí, které na Kypru vypuklo jen o tři roky později. Objasněním všech nejpodstatnějších a nejrelevantnějších politických krizí, kterými byla země zmítána od okamžiku svého vzniku až do kolapsu ústavního režimu na sklonku roku 1963, je možné odhalit úzkou souvislost mezi ústavním konceptem státu a výsledným lokálním řecko-tureckým konfliktem.

První polovina této práce zahrnuje spíše teoretický pohled na ústavu Kyperské republiky, jejíž články jsou citovány tam, kde se to hodí. Tato část zároveň poskytuje úzký historicko-politický kontext vzniku státu a shrnuje hlavní příčiny toho, proč ostrov získal nezávislost a proč byla jeho první ústava natolik kontroverzní.

Druhá polovina podává dějinný výklad těch nejpodstatnějších a nejkompexnějších politických krizí, jež byly způsobeny jednak neochotou obou národních komunit ke spolupráci ve vládnutí, jednak ústavními pravidly jako takovými. V závěrečných podkapitolách je nabídnut i krátký pohled na mezietnický konflikt vypuknuvší koncem roku 1960, který byl zaviněn především krizemi první Kyperské republiky, a který byl spuštěn pokusem někdejšího prezidenta Makaria o zavedení ústavních změn.

Abstract

The main purpose of this paper is to assess the impact of the first Cypriot constitution of 1960 on the following inter-ethnic violence, which broke out in 1963. Explanation of all the relevant political crises of the early Cypriot Republic right until the meltdown of the constitutional system, provides for a wider context in which a line can be drawn between the provisions stated by the constitution and the resulting local Greco-Turkish ethnic conflict.

The first half of this thesis comprises a rather theoretical view of the constitution, whose certain articles are cited whenever needed. It also includes some information about the historical and political background, summing up the causes behind the proclamation of independence itself, as well as the final shape of many controversial provisions offered by the constitution.

The second half sheds some light on the complex political crises caused in part by the reluctance of both national communities to co-operate when governing the state, in part by the very system outlined by the constitution. A few of the last sub-chapters deal with the aforementioned ethnic conflict of 1963 onwards, provoked by a then president Makarios' attempt to amend the constitution.

Klíčová slova

1960, 1963, Kypr, Kyperská republika, ústava, Makarios III., Grivas, EOKA, etnické násilí, dekolonizace

Keywords

1960, 1963, Cyprus, Republic of Cyprus, constitution, Makarios III., Grivas, EOKA, ethnic violence, decolonisation

Rozsah práce od úvodu po závěr: **71 562 znaků vč. mezer**

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne

Martin Kincl

Poděkování

Mé díky patří panu doktoru Tejchmanovi, který se zhostil vedení této práce, a jehož seminář ve mne poprvé vzbudil zájem o dějiny Kypru.

TEZE BAKALÁŘSKÉ PRÁCE
Jméno: Martin Kincl
E-mail: martin.kincl@gmail.com , 54501660@fsv.cuni.cz
Semestr: Letní
Akademický rok: 2015/2016
Název práce: První ústava Kyperské republiky a její vliv na eskalaci řecko-kyperského etnického konfliktu
Předpokládaný termín ukončení (semestr, školní rok): LS, 2016
Vedoucí bakalářského semináře: PhDr. Oldřich Tůma PhD.
Vedoucí práce: PhDr. Miroslav Tejchman DrSc.
V čem se oproti původnímu zadání změnil cíl práce? Cíl práce byl ujasněn a celkové zaměření upřesněno. Byla zformulována ucelená hypotéza, na kterou bude snazší najít jednoznačnou odpověď, ale zároveň výsledek netrivializuje.
Jaké změny nastaly v časovém, teritoriálním a věcném vymezení tématu?

Vymezení tématu nebylo třeba nijak zvlášť rozšiřovat, ani zužovat. Teritoriální a věcné vymezení zůstává stejné. Časová osa, se kterou se pracuje, byla upravena tak, aby lépe postihovala klíčové události. S novým zaměřením se velká většina textu točí okolo roku 1960 a několika roků následujících. Krátké přesahy, zejména do pozdějších dob, se v práci stále vyskytovat budou, avšak pouze v případech, kdy text smysluplně obohatí.

Jak se proměnila struktura práce (vyjádřete stručným obsahem)?

V úvodní části práce bude čtenář seznámen s podobou ústavního systému Kyperské republiky krátce po jejím vzniku, a s tím, jak byl navržen a co měl splňovat. Tyto informace čtenář následně využije v části o tehdejší politické krizi. Téma bude uzavřeno sekcí o reakci řeckého a tureckého obyvatelstva Kypru na nastalou situaci a rozbořením toho, jak eskaloval tamní etnický konflikt, a jeho srovnáním se vztahy mezi řeckým a tureckým obyvatelstvem Kypru krátce před rokem 1960.

Jakým vývojem prošla metodologická koncepce práce?

Celková teze by po uplynulém semestru měla být snadnější na pochopení. Základní metodologie práce ovšem zůstala od začátku nezměněna.

Charakterizujte základní proměny práce v době od zadání projektu do odevzdání tezí a pokuste se vyhodnotit, jaký pokrok na práci jste během semestru zaznamenali (v bodech):

Seznam relevantní literatury byl obohacen

Byla upravena celková pracovní hypotéza

Byl napsán návrh úvodu práce, který ještě bude upraven před jejím dokončením

Byl upřesněn obsah práce, seznam kapitol, apod.

Byl změněn název

Byla upravena vizuální podoba práce

Naprostá většina textu musí být teprve napsána, ale pro tento účel byl vytvořen odrazový můstek, který by měl další postup urychlit a usnadnit.

Které nové prameny a sekundární literatura byly zpracovány a jak tato skutečnost ovlivnila celek práce?

Novým užitečným zdrojem se stala kniha P. Hradečného s názvem *Řekové a Turci. Nepřátelé nebo spojenci?* Z nějakého důvodu jsem tento zdroj přehlédnul, když jsem prvně hledal zdroje pro svou práci. Při pozdějším hledání jsem již vůbec nepátral v česky psané literatuře (která se bohužel tímto tématem příliš nezabývá), takže mě na toto dílo musel upozornit pan Dr. Tejchman.

Kromě toho jsem se pokusil shromáždit více textů psaných sice anglicky (nebo příp. německy), avšak jejichž autoři jsou původem Řekové či Turci. Původně jsem se takovýmto zdrojům chtěl vyhýbat, jelikož jsem zpochybňoval jejich věrohodnost a nestrannost. Po kritickém zhodnocení několika z nich jsem se odhodlal některé tyto texty rovněž použít.

Podpis studenta a datum:

Schváleno:

**Vedoucí práce
Datum/Podpis**

**Vedoucí bakalářského
semináře**

Obsah

Úvod	11
1. Ústavní systém Kyperské republiky	15
1.1 Základní principy kyperského ústavního systému.....	15
1.1.1 Členění ústavy.....	19
1.2 Okolnosti nabytí nezávislosti a vzniku ústavy.....	20
1.2.1 Enosis, Etnarchie a EOKA.....	20
1.2.2 Jednání v Curychu a v Londýně a vznik ústavy.....	22
1.2.3 Vznik republiky.....	25
1.3 Reakce na vznik Kyperské republiky a kritika ústavy.....	26
1.3.1 Reakce kyperských Řeků a Řecka.....	26
1.3.2 Reakce kyperských Turků a Turecka.....	27
1.3.3 Reakce ve světě.....	29
1.4 Britské mocenské zájmy.....	30
2. Důsledky ústavy	33
2.1 První okamžiky existence Republiky.....	33
2.2 Politické problémy nové Republiky.....	34
2.2.1 Zablokování systému.....	34
2.2.1 Pokus o zavedení ústavních změn.....	39
2.3 Řecko-turecké soužití a výbuch násilí v roce 1963.....	41
2.3.1 Demografie ostrova v roce 1960.....	41
2.3.2 Střety před rokem 1960.....	42
2.3.3. Výbuch etnického násilí v letech 1963 a 1964 a pád ústavy.....	46
2.3 Mezinárodní dopady.....	48
Závěr	51
Summary	53
Použitá literatura	54

Úvod

Vznik nezávislé Kyperské republiky měl představovat řešení několik let trvající krize, během níž radikální řečtí i turečtí nacionalisté terorizovali kyperské obyvatelstvo, útočili na zařízení britských okupantů na Kypru a ohrožovali všechny, kteří koloniální režim podporovali nebo tolerovali (což byl postoj, který zaujala velká část turecké menšiny). Ústava, která už přes půl století definuje principy fungování politického systému tohoto ostrovního státu, je převážnou měrou produktem právě této krize. Byla sepsána z nouze tak, aby utišila nespokojenost a obavy kyperských Řeků, vyhověla některým požadavkům Turecka a zajistila bezpečné postavení turecké menšiny na ostrově. Zároveň měla umožnit Spojenému království, aby nadále mohlo svobodně využívat tamní vojenské základny. Kyperská ústava, jakož i smlouvy, které v sobě obsahuje, a které předznamenaly vznik Kyperské republiky, jsou vskutku dílem mnoha kompromisů a jejich sepsání do určité míry svědčí i o značné diplomatické obratnosti těch, kteří se na jejich znění podíleli. Přesto je zapotřebí dívat se na tyto dokumenty velmi kriticky, neboť s jejich zněním nebyl nikdo skutečně spokojen a v konečném důsledku vyvolaly mezietnický konflikt, který se svou povahou od těch předchozích v některých aspektech lišil.

Tehdy nově vzniklá republika se (po boku zdí rozděleného Berlína) během pár následujících let proměnila v jednu z nejkrizovějších oblastí v Evropě. Zatímco uvnitř došlo k explozi etnického násilí, navenek se Kypr stal jablkem sváru mezi Řeckem a Tureckem (tehdy dvěma členy NATO). Způsob, jakým k tomu došlo, naznačuje, že nově vzniknuvší stát byl od svého počátku mořen četnými ústavními nedostatky, které paralyzovaly jeho politický systém. Nastalá frustrace pak byla ventilována násilnostmi a terorem, současně páchanými na obou etnicky rozdělených stranách.

Při bližším pohledu na okolnosti vzniku Kyperské republiky a zejména na její ústavu, můžeme odkrýt některé ze zásadních příčin celého problému. Tento text má

čtenáři takovýto pohled poskytnout a současně si klade za cíl vyhodnotit celkovou roli kyperského politického systému - tak jak byl nastaven na přelomu 50. a 60. let – v lokálním a dobovém řecko-tureckém etnickém konfliktu. Jelikož je ústava Kyperské republiky poměrně dlouhá, zaměřuje se text této práce pouze na ty její části, které významným způsobem určují, jak má vypadat soužití obou ostrovních etnik. Obdobně je tomu v případech násilností, které jsou prezentovány zejména jako přímý důsledek politických neshod. Z toho důvodu jsou vynechány střety z druhé poloviny 60. let, které už ve své povaze byly především odvetné, a s ústavou, která *de facto* přestala platit na přelomu let 1963 a 1964, už tak úzce nesouvisely. Za užší časové vymezení doby, kterou se tato bakalářská práce primárně zabývá, lze tudíž považovat roky 1959-1964.

Význam je možné tomuto tématu přiřknout hned z několika důvodů. Prvním z nich je poznatek, že rozdělení Kypru stále představuje jednu z neuzavřených kapitol evropské politiky a její relevantnost jen dále podtrhuje fakt, že hraje veledůležitou roli v otázkách evropské integrace, konkrétně v přístupových rozhovorech vedených mezi Evropskou unií a Tureckem. Někdejší nevráživost i novodobý antagonismus mezi řeckou populací na Kypru a Turky mají mnoho implikací na tyto rozhovory, pokud jsou jimi vůbec umožněny. Další význam lze spatřovat už jen v prazvláštní situaci, ve které se Kypr z hlediska definic ústavních pořádků Republiky nachází, neboť v čase, kdy byla tato práce psána, byl v platnosti ten samý text kyperské ústavy, se kterým byla tato republika v roce 1960 poprvé zřízena. Ovšem to, co z této skutečnosti dělá v Evropě tak ojedinělý úkaz, je způsob, jakým se ostrovní politická realita během první poloviny 60. let diferencovala od mnohých psaných pravidel. Některé ústavní články dnes nenesou žádnou skutečnou váhu a v praxi byly nahrazeny novými nepsanými zvyklostmi, které, na rozdíl od původní ústavy, umožňují relativně hladké politické fungování moderní Kyperské republiky. Z toho důvodu lze vnitropolitický vývoj kyperské demokracie považovat za nedokončený a

eventuální vznik nové ústavy či alespoň důsledná revize té staré stále představují reálnou, když ne pravděpodobnou možnost.*

Tento text může zároveň potenciálně posloužit jako případová studie pro výzkum vlivu dekolonizačního procesu na fungování postkoloniálních nástupnických států, snad i přesto, že případ Kypru je velmi specifický, a že minulost ostrova na první pohled nepřipomíná dějiny tradičních britských kolonií (koneckonců Kypr spadl pod britskou nadvládu teprve v roce 1878 a do té doby patřil Osmanské říši). Avšak moderní dějiny ostrova a způsob, jakým se dobral své nezávislosti, zcela nepochybně souvisí s pádem britského impéria a znalému čtenáři možná neuniknou nějaké podobnosti s vývojem v jiných dřívějších britských koloniích.

Posledním, ale nikoli nepodstatným motivem pro sepsání práce na toto téma byla jeho nepopíratelná ojedinelost v česky psané akademické literatuře. Cílem díla je podpořit zájem o výzkum kyperských dějin a případně pomoci jiným ve studiu řecko-tureckých vztahů na Kypru a kyperských politických dějin.

Text je rozdělen do dvou základních a zhruba stejně dlouhých částí. První a zároveň delší z nich poskytuje přehled o kyperském ústavním pořádku, kontext vzniku nezávislého Kypru a informace o tom, jak zaangažované skupiny a státy, jakož i vnější svět, na tuto událost a její průběh reagovaly. Druhá část je již méně teoretická a na konkrétních příkladech je v ní ukazováno na zásadní nedostatky ve fungování Kyperské republiky. Obsahuje informace o politických krizích, které z ústavy plynuly, a o výbuchu násilí, ve které vyústily. Část druhé sekce se věnuje také demografii Kypru v roce 1960 a mezinárodní politice v souvislosti s kyperskou krizí.

Celá práce v místech, kde je k tomu důvod, obsahuje úryvky z kyperské ústavy, jejíž anglické znění bylo převzato z knihy M. M. Hakkiho *The Cyprus Issue: A Documented History* – mj. kompilace smluv a právních dokumentů vymezujících podobu novodobého Kypru. Výňatky pak byly porovnávány s oficiálním anglickým

* ...pročez jsem se rozhodl v názvu této práce uvést „První ústava Kyperské republiky“, aniž by v době psaní tohoto textu existovala nějaká „druhá“.

textem ústavy na kyperských prezidentských webových stránkách¹ a následně mnou přeloženy do češtiny. Tyto úryvky jsou pro snadnější rozlišení napsány v šedých polích. Na anglický text je vždy u konce citace řádně odkázáno.

1 The Constitution of the Republic of Cyprus. 2016. *Presidency of the Republic of Cyprus* [online]. Nikósie: Presidential Palace [cit. 2016-07-17]. Dostupné z: [http://www.presidency.gov.cy/presidency/presidency.nsf/all/1003AEDD83EED9C7C225756F0023C6AD/\\$file/CY_Constitution.pdf](http://www.presidency.gov.cy/presidency/presidency.nsf/all/1003AEDD83EED9C7C225756F0023C6AD/$file/CY_Constitution.pdf)

1. Ústavní systém Kyperské republiky

1.1 Základní principy kyperského ústavního systému

Kyperská republika je definována jako unitární prezidentská republika fungující na principech zastupitelské demokracie.* Hlavou státu je prezident volený přímo na pět let a kromě tradičních prezidentských funkcí a úloh běžně spojovaných s úlohami hlav poloprezidentských evropských států, plní zároveň i roli ministerského předsedy, což *de facto* činí z Kypru jediný plně prezidentský stát Evropské unie. Dle hned prvního článku ústavy musí být prezidentem Řek, který má být volen výhradně řeckou komunitou. Na druhou stranu turecká rovnoprávná menšina má být zastoupena viceprezidentem, kterým musí být turecký občan Kypru, a který je volen výhradně lokální tureckou komunitou:

Článek 1

1. Kyperský stát je nezávislá a suverénní Republika s prezidentským režimem, kde Prezidentem je Řek a Viceprezidentem Turek, a oba jsou voleni ve všeobecných volbách odděleně řeckou, resp. tureckou komunitou (...)²

Úloha viceprezidenta spočívá toliko v dosazování svých (viz dále) ministrů, spoluschvalování legislativy a vládních usnesení společně s prezidentem, a ve vetování usnesení vlády či *Sněmovny reprezentantů* a nařízení prezidenta Republiky (který má pochopitelně obdobné právo vetovat parlament i rezoluce vlády). Společně s prezidentem pak jmenuje vládu. Zajímavostí je, že v případě úmrtí prezidenta, či uvolnění jeho postu z jiného důvodu, nenáleží nástupnictví do funkce hlavy státu viceprezidentovi, nýbrž předsedovy parlamentu, kterým má být – stejně jako v případě prezidenta – člen řeckokyperské národní komunity. Podobně mají být řešeny i případy náhlého uvolnění místa viceprezidenta, avšak s tím rozdílem, že jeho

* Zajímavostí je, že pojem „demokracie“ se v kyperské ústavě vůbec nevyskytuje.

2 HAKKI, Murat Metin (ed.). 2007. *The Cyprus Issue: A Documentary History, 1878-2007*. Londýn: I.B. Tauris, 664 s. ISBN 978-184-5113-926. 41.

funkci dočasně obsazuje místopředseda parlamentu – tedy člen tureckokyperské národní komunity.³

Ministerstev je v současnosti jedenáct. Deset z nich vzniklo při vyhlášení nezávislosti. Jedenácté – Ministerstvo školství a kultury – přibylo v roce 1965, tedy až po vypuknutí etnického konfliktu.⁴ Podle ústavy mají být ministerstva rozdělena mezi zástupce obou etnik v poměru sedm ku třem. Turečtí ministři (kteří jsou na rozdíl od těch řeckých voleni a odvoláváni výhradně viceprezidentem, nikoli prezidentem) mají garantován alespoň jeden z trojice následujících resortů: ministerstvo zahraničí, ministerstvo obrany, ministerstvo financí. Vláda, v tomto případě zvaná *Rada ministrů**, sestává z šéfů všech ministerstev a je svolávána prezidentem (tj. šéfem kabinetu) na základě jeho vlastního podnětu, nebo na základě podnětu viceprezidenta. Ke schválení usnesení v Radě je zapotřebí absolutní většiny hlasů, přičemž výsledek může vetovat prezident i viceprezident každý zvlášť, v některých případech je nutné veto obou.

Legislativní systém, tak jak je načrtnut v ústavě, je velmi specifický. Parlament má v podstatě tři komory. Tou hlavní z nich je *Sněmovna reprezentantů*, avšak nepřisluší jí rozhodování v některých ústavou daných odvětvích. Původně padesátičlenná Sněmovna – podobně jako Rada ministrů – byla rozdělena v poměru sedm ku třem mezi zastupitele obou etnik; celkově patnáct křesel tak připadlo tureckým poslancům a volby probíhaly odděleně – Řekové volili řecké poslance a Turci volili turecké. Při schvalování zákonů se pak hlasování řídilo pravidly tzv. dvojí většiny, čili návrh prošel, pakliže získal absolutní většinu v obou národních poslaneckých plénech. Do roku 1965 pak po boku Sněmovny reprezentantů fungovala rovněž dvě paralelní legislativní tělesa zvaná *Komunální komory.*** Každé z

3 ADAMS, Thomas W. 1966. The First Republic of Cyprus: A Review of an Unworkable Constitution. *The Western Political Quarterly*. University of Utah, 19 (3), 475-490. 477.

4 PINAR, William F. 2013. *International Handbook of Curriculum Research*. 2. vyd. Hoboken: Taylor and Francis. 572 s. ISBN 978-113-6831-126. 153

* Přeloženo z oficiálního anglického výrazu „*Council of Ministers*“.

** Překlad z anglického výrazu „*Communal Chambers*“ užívaný P. Hradečným.

těchto komor náleželo rozhodování v některých etnicky citlivých otázkách, tedy zejména v otázkách vzdělávání a náboženství. Voleb do těchto „malých parlamentů“ se rovněž účastnili jen příslušníci té či oné komunity a jejich rozhodnutí musela být zpětně aplikována neteritoriálně – jen na vlastní voliče, což se ukazovalo být problematické a jen to podporovalo etnickou segregaci ve velmi promíchaném obyvatelstvu.⁵ Jinými slovy, namísto teritoria se administrativní jednotkou na Kypru stala národní komunita, resp. jednotlivec do ní spadající.

Při pročítání kyperské ústavy je velice patrné, jak důležité je etnické rozčlenění jednotlivých politických aktérů pro správné fungování státu (tedy jestliže se stát hodlá řídit ústavními pravidly). Toto rozčlenění hraje bez nadsázky vitálně důležitou roli. Už v druhém článku ústavy je pro potřeby jejího textu obyvatelstvo stroze definováno buď jako řecké, či jako turecké:

Článek 2

Pro účely této Ústavy:

1. řecká komunita v sobě zahrnuje všechny občany Republiky, kteří jsou řeckého původu, a jejichž mateřským jazykem je řečtina, či kteří sdílejí řecké kulturní tradice nebo jsou členy Řecké pravoslavné církve;

2. turecká komunita v sobě zahrnuje všechny občany Republiky, kteří jsou tureckého původu, a jejichž mateřským jazykem je turečtina, či kteří sdílejí turecké kulturní tradice nebo jsou muslimové;⁶

Text ústavy spoléhá na dokonalé rozškutkování obyvatelstva do těchto dvou skupin do té míry, že vůbec nepřipouští trvalou třetí možnost. Dále existuje jen jakési krátké přechodné stádium pro ty, kteří nabyli kyperského občanství, ale nespádají jednoznačně do té, či oné kategorie:

5 DUNDAS, Guy. 2004. Cyprus from 1960 to EU Accession: The Case for Non-Territorial Autonomy. *Australian Journal of Politics and History*. 50 (1), 86-94. 87.

6 Hakki. 41-42.

*3. občané Republiky, kterých se netýká ustanovení odstavců 1 a 2 tohoto článku, jsou povinni do tří měsíců od okamžiku příchodu do sféry účinnosti této Ústavy připojit se buď k řecké, či turecké komunitě (...)*⁷

Třetí odstavec dále specifikuje způsoby, jakými má probíhat rozčleňování obyvatelstva, přičemž primární roli hraje příslušnost k náboženské skupině. Tento poněkud bizarní systém pak má v praxi fungovat tak, že pokud se např. egyptský muslim rozhodne emigrovat do Kyperské republiky, tak ho tamní úřady zahrnou do turecké komunity na základě jeho vyznání, pakliže si sám aktivně nezažádá o začlenění do komunity řecké. Tak či onak, takový imigrant má být nadále pro potřeby státu *de facto* buď kyperský Turek, anebo kyperský Řek.^{*8} Správný výklad ústavy měl střežit Nejvyšší ústavní soud, jehož dva soudci (Řek a Turek) byli ještě doplněni nezávislým zahraničním soudcem, který jim předsedal.

Pochopitelně, jak již bylo naznačováno výše, značná část pravidel kyperské ústavy v dnešní době neplatí nebo alespoň není aktivně uplatňována. Většina mechanismů, dle kterých měl nezávislý řecko-turecký Kypr fungovat (ale v praxi příliš nefungoval), a které z něj dělaly spíš než unitární republiku federaci (byť nerozčleněnou na základě vnitřních hranic, nýbrž složení obyvatelstva), vzaly za své už před více než půl stoletím v souvislosti s vypuknutím etnické války a kolapsu politického systému. Na protest proti řeckým pokusům omezit vliv turecké strany na chod státu a v kontextu stále se zhoršujících mezietnických vztahů, stáhli se turečtí političtí činitelé ze svých funkcí už v roce 1964.⁹ Dnešní Kypr tudíž nemá žádného viceprezidenta, všichni ministři jsou kyperští Řekové, tři desetiny postů v parlamentu (kterých je dnes celkem 80, z toho 30% představuje 24 křesel) zůstávají neobsazené

7 Hakki. 42.

* Resp. je pokládán za člena řeckokyperské či tureckokyperské národní komunity.

8 HRADEČNÝ, Pavel. 2000. Řekové a Turci: nepřátelé nebo spojenci?. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 226 s. Knižnice Dějin a současnosti. ISBN 80-710-6378-9. 81.

9 Ibid. 92-93.

a ani na nižších veřejných postech Kyperské republiky bychom dnes nenašli příslušníky tureckého etnika.¹⁰

1.1.1 Členění ústavy

Kyperská ústava je rozčleněna do celkem třinácti částí. Kromě základních ustanovení obsahuje závěr první hlavy dokumentu stať, jež staví řečtinu i turečtinu do role úředních jazyků, a zároveň jsou v něm stanoveny principy, kterými se má řídit symbolika státu - vlajka země, která je schvalována prezidentem a viceprezidentem, nesmí připomínat vlajku Řecka ani Turecka.* Druhá hlava zakotvuje základní práva Kypřanů a členů obou kyperských komunit. Tato sekce velkou měrou čerpá ze Všeobecné deklarace lidských práv, Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod a Pařížského protokolu z roku 1952, ale jako zdroje v ní uvedeny nejsou.¹¹ Třetí hlava upravuje fungování exekutivy výčtem pravomocí a povinností prezidenta, viceprezidenta a Rady ministrů. Legislativě se věnují hlavy čtyři a pět, přičemž ta první z nich pojednává výhradně o pravomocích *Sněmovny reprezentantů*, zatímco druhá je zaměřena na *Komunální komory*. Následující tři sekce se zabírají úřady, centrální bankou, veřejnými činiteli, policií a armádou. V nich jsou zakotveny také neblaze proslulé kvóty, dle nichž mají být státní posty obsazovány z 30% tureckými občany (u armády je to pak dokonce 40%). Pod devátou hlavou jsou ustanovení týkající se fungování Nejvyššího ústavního soudu, zatímco část desátá reguluje zbytek justice. Jedenáctá hlava určuje, jakým způsobem má docházet k výběru daní a poplatků, a v tomto ohledu rozděluje pravomoci mezi centrální instituce a *Komunální komory* (ty mají právo vybírat zvláštní daň od svých příslušných občanů). Zbylé dvě části obsahují různá a závěrečná ustanovení. V různých ustanoveních jsou obsaženy články týkající se rozdělení municipalit v pěti

10 Historical review. c2016. *Βουλή των Αντιπροσώπων* [online]. Nikósie: Dynamic Works [cit. 2016-05-07]. Dostupné z: <http://www.parliament.cy/easyconsole.cfm/id/142>

* Kvůli důrazu na maximální politickou korektnost není v ústavě zakotvena kyperská hymna. Po pádu ústavního režimu, v roce 1966, byla Radou ministrů převzata hymna Řecka.

11 Adams. 478.

největších městech na Kypru (viz kapitola 2.2.1), které po vzniku Kyperské republiky představovaly jeden z nejspornějších bodů ústavy. V závěrečných ustanoveních jsou zakotveny mezinárodní smlouvy, jež vedly k vytvoření státu.^{12,13}

1.2 Okolnosti nabytí nezávislosti a vzniku ústavy

1.2.1 *Enosis, Etnarchie a EOKA*

Řecká národní komunita na Kypru měla dlouhou dobu víceméně jednotnou představu o tom, jak by měla vypadat politická budoucnost ostrova. Axiomem této představy byla *enosis* (z řeckého výrazu *ενωσις*, v překladu *sloučení, jednota, příp. unie*), neboli myšlenka připojení Kypru k pevninskému Řecku. Počátky *enosis* pravděpodobně můžeme hledat už v dobách řecké osvobozené války, tj. mezi roky 1821-1830, a postupně se prosazovala poté, co roku 1832 vzniklo plně nezávislé Řecké království, přičemž tehdy zdaleka nebyla výsadou Kypru - týkala se prakticky všech řeckých komunit, které se ocitly mimo nezávislý řecký stát (tj. Kréty, Jónských ostrovů apod.).^{14,15} Toto hnutí je tedy možné považovat za externí podobu známé řecké *Megali idea* (čili myšlenky o Velkém Řecku), případně za odpověď na ní ze strany řeckých krajanů žijících mimo řecké království.

Po roce 1878, a tedy přechodu z područí Turecka do správy Spojeného království, se *enosis* na Kypru postupně přetavila z protitureckého nacionalistického hnutí do své modernější protibritské podoby. Naléhání na britské okupanty, aby byl ostrov předán Řecku se ukázalo být zcela zbytečné, jelikož pro Brity měl Kypr značně důležitý strategický a alespoň do určité míry také symbolický význam (viz podkapitola 1.4).

12 Adams. 477-482.

13 Hakki. 41-87.

14 MALLINSON, William. 2005. *Cyprus: A Modern History*. New York: I.B. Tauris, 244 s. ISBN 1 85043 580 4. 10.

15 MARKIDES, Kyriacos C. 1974. Social Change and the Rise and Decline of Social Movements: The Case of Cyprus. *American Ethnologist*, 1 (2), 309-330. 309-315

V roce 1950 se tehdy teprve sedmatřicetiletý biskup Makarios (vlastním jménem *Michail Christodoulou Mouskos*) stal kyperským arcibiskupem – hlavou tamní řecké ortodoxní církve. Z nového arcibiskupa se v řeckokyperských nacionalistických kruzích stala uznávaná a populární osobnost, jelikož Makarios se otevřeně hlásil k myšlence *enosis* a snažil se získat podporu pro její realizaci nejen u řecké vlády, ale také u amerických kongresmanů a dokonce i u části britských politických elit.¹⁶ Kvůli výjimečnosti své nábožensko-politické autority a oblibě u většiny obyvatelstva (zčásti i u tureckého¹⁷) začal být Makarios označován jako „etnarcha“. Církev se začala více angažovat v politice, a byť její postavení nemělo v britském správním systému žádnou oficiální roli, pro své stoupence představovala legitimní politickou instituci.¹⁸

Od poloviny 50. let se ostrov zmítal v násilnostech páchaných a vyvolaných působením řeckokyperské teroristické organizace EOKA (akronym pro *Εθνική Οργάνωσις Κυπρίων Αγωνιστών*, česky Národní organizace kyperských bojovníků), která pod vedením plukovníka *Georgia Grivase* nevybíravě útočila na všechny odpůrce své ultranacionalistické ideologie, ať už šlo o Brity, Turky, či konkurenční Řeky.¹⁹ V této souvislosti je třeba si uvědomit, že Turci nebyli *Grivasovým* hlavním cílem; tím byly přede všemi obhájci koloniálního režimu a boj za připojení ostrova k Řecku; a že EOKA tak alespoň zpočátku nevedla etnický konflikt.²⁰ Počáteční střety s britskými správními orgány v dubnu 1955 postupně přerostly ve čtyři roky trvající guerillovou válku, která časem navíc získala svůj jednoznačně protiturecký aspekt.²¹ Britové zareagovali vyhlášením výjimečného stavu a navýšením lokálního vojenského kontingentu.

16 GLENNY, Misha. 2003. *Balkán: 1804-1999: nacionalismus, válka a velmoci*. Praha: BB art. 547 s. ISBN 80-725-7976-2. 474-475.

17 FOUSKAS, Vassilis a Alex O. TACKIE. 2009. *Cyprus: The Post-Imperial Constitution*. New York: Pluto Press, 110 s. ISBN 978 0 7453 2935 2. 17.

18 DEMETRIOU, Chares. 2007. Political Violence and Legitimation: The Episode of Colonial Cyprus. *Qualitative Sociology*. 30(2), 171-193. 177-178.

19 KREISER, Klaus a Christoph K. NEUMANN. 2014. *Dějiny Turecka*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 329 s. ISBN 978-80-7422-012-8. 215.

20 Fouskas. 16.

21 Hradečný. 74.

Jako odpověď na násilí ze strany *Grivase* a jeho spolubojovníků z řad EOKA založili Turci až ironicky obdobnou polovojeenskou teroristickou skupinu *Volkan*, která byla roku 1957 přetavena v *TMT* (z tureckého *Türk Mukavemet Teşkilatı* – Turecká organizace odporu), jejímž politickým ideálem bylo rozdělení ostrova mezi Řecko a Turecko.^{22,23,24}

Už před vypuknutím teroru se britské koloniální pořádkové a bezpečnostní složky na ostrově nacházely v rozkladu. V druhé polovině 50. let pak britské výzvědné služby nebyly s to efektivně předvídat cíle útoků, a to přestože se Britům v roce 1956 podařilo prostřednictvím konfiskací dokumentů a výslechů zjistit o EOKA řadu informací týkajících se struktury a metod této organizace. Pokusy o zatčení *Grivase* skončily pokaždé neúspěchem a v okamžiku, kdy byl plukovník roku 1959 konečně odhalen v *Lemesu*, převládala už na britské straně tendence vyřešit konflikt diplomaticky.²⁵

1.2.2 Jednání v Curychu a v Londýně a vznik ústavy

Zhoršení vnitřní situace na Kypru a kulminace etnického násilí v roce 1958 znamenaly, že se o problém začaly více zajímat Řecko a Turecko. Rostl tlak z řad nacionalistů, kterým nebyl osud svých „porobených kyperských bratří“ lhostejný, a poměrně umírněné domácí vlády byly opakovaně nuceny obracet svou pozornost k ostrovu. Řecký pravicový premiér Konstantinos Karamanlis, jenž v roce 1955 nahradil ve funkci zesnulého Papagose, sice prohlašoval, že *enosis* je cílem řecké zahraniční politiky, avšak druhým dechem dodával, že za nastalé situace je připojení Kypru nerealizovatelné. Oproti tomu jeho turecký protějšek Adnan Menderes spatřoval v násilnostech důkaz o potřebě permanentního rozdělení ostrova.²⁶

22 Hradečný. 74.

23 JENKINS, Gareth H. 2009. *Between Fact And Fantasy: Turkey's Ergenekon Investigation*. Singapur: Central Asia-Caucasus Institute, 83 s. ISBN 978-91-85937-61-5. 17.

24 CRAWSHAW, Nancy. 1959. Cyprus: Conflict and Reconciliation. *The World Today*. 15 (4), 137-147. 138.

25 DIMITRAKIS, Panagiotis. 2008. British Intelligence and the Cyprus Insurgency, 1955–1959. *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence*. 21 (2), 375-394. 376-377.

26 Hradečný. 79.

V prosinci 1958 započal skutečný vyjednávací proces mezi Řeckem a Tureckem o tom, jak s Kyprem naložit a jakým způsobem vést další jednání. Řecko postupně začalo upouštět od *enosis* a poprvé se začalo v OSN vyjadřovat pro nezávislost ostrova s neodlučitelnými garancemi pro tureckou menšinu. K rozčarování řecké vlády však výsledná rezoluce odrážela stanovisko zejména Spojených států a Íránu, které preferovaly další jednání trojice zúčastněných zemí. K těm došlo v únoru následujícího roku v Curychu a v Londýně a bylo díky nim poprvé dosaženo kompromisu v otázce kyperské nezávislosti. Tento kompromis již v sobě zahrnoval některé prvky pozdější ústavy – mj. bylo dohodnuto, že: prezidentem bude kyperský Řek a viceprezidentem kyperský Turek, obě etnika budou mít vlastní zákonodárná shromáždění a jeden celostátní parlament, na ostrově bude rozmístěno 950 řeckých a 650 tureckých vojáků. Britům se podařilo vyjednat zachování svých námořních základen. Zástupci obou kyperských komunit se k podobě výsledného dokumentu mohli oficiálně pouze vyjádřit a skutečného jednání se neúčastnili – pravděpodobně pro neoblomnost jejich stanovisek, kterou od nich ostatní diplomaté čekali, a která by konferenci mohla hatit. Nicméně oba kyperští vyslanci: *Makarios III.*, budoucí prezident, a *Fazıl Küçük*, budoucí viceprezident, s dohodami nakonec v zásadě souhlasili. Makarios se pochopitelně velmi zdráhal vyjádřit souhlas s některými klauzulemi. Odmítal např. to, aby Turecku (společně s Řeckem a Spojeným královstvím) náleželo právo na vetování ústavních změn. Úspěchem pro něj bylo, když se mu podařilo s Brity domluvit na zmenšení území budoucího „nezávislého britského teritoria“ z původních více než 400 km² na cca 254 km².^{27,28,29,30,31}

27 Hakki. 31-39.

28 Mallinson (2005). 32-33.

29 BOLUKBASI, Suha. 1998. The Cyprus Dispute and the United Nations: Peaceful Non-Settlement between 1954 and 1996. *International Journal of Middle East Studies*. Cambridge University Press, 30 (3), 411-434. 415.

30 MAYES, Stanley. 1981. *Makarios: A Biography*. Londýn: The Macmillan Press, 303 s. ISBN 978-1-349-16502-5. 145.

31 EVRIVIADES, Marios L. The Legal Dimension of the Cyprus Conflict. *Tex. Int'l L. J.* 1975 (10), 227-264. 237.

Konečným výsledkem obou konferencí byly tři důležité dokumenty, které dohromady vytvořily základ první kyperské ústavy. Prvním z nich byla Smlouva o zřízení (*Treaty of Establishment*), která definovala teritoriální rozsah země a stvrzovala britskou svrchovanost v enklávách *Akrotiri* a *Dhekelia*. Smlouva o zárukách (*Treaty of Guarantee*) měla do budoucna zajistit nezávislost, bezpečnost a integritu republiky a de facto znemožnit jak *enosis*, tak *taksim* (tj. rozdělení ostrova, viz podkapitola 1.3.2), tím, že svěřovala třem garančním mocnostem právo unilaterální intervence v případě jejího porušení, avšak výhradně za účelem obnovení *statu quo* stanoveného smlouvou.³² Smlouva o zárukách zároveň zakazovala Kyperské republice členství v takovém politickém či hospodářském společenství, ve kterém by nefigurovaly všechny tři garanční mocnosti. Článek č. 185 Kyperské ústavy toto ještě zdůrazňuje:

Článek 185

1. Území Republiky je jediné a nedělitelné.

2. Celkový nebo částečný svazek Kypru s jakýmkoli jiným státem či separatistická nezávislost jsou vyloučeny.³³

Zde je na místě dodat, že zřízení *Provizorní tureckokyperské administrativy* v prosinci 1967 a následně vyhlášení *Turecko-kyperské federace* v únoru 1975 je – na rozdíl od vojenské intervence – flagrantním porušením těchto Ankarou podepsaných listin.³⁴

Poslední dokument – Smlouva o spojení (*Treaty of Alliance*) zavazovala Řecko a Turecko ke vzájemné spolupráci při zajišťování míru, bezpečnosti a obrany Kyperské republiky a k tomuto účelu jim umožnila rozmístění již zmiňovaných kontingentů.³⁵

32 EVRIVIADES, Marios L. The Problem of Cyprus. *Current History*. 1976 (10), 18-42. 19.

33 Adams. 87.

34 CAMP, Glen D. 1980. Greek-Turkish Conflict over Cyprus. *Political Science Quarterly*. The Academy of Political Science, 95 (1), 43-70. 47.

35 Hradečný. 82-83.

Jedním z odstavců curyšsko-londýnských dohod byla zřízena Společná ústavní komise (*Joint Constitutional Commission*), jejímž cílem byla příprava ucelené ústavy pro Kyperskou republiku v rámci výsledků předchozích jednání. Jejimi členy byli jak představitelé obou kyperských komunit, tak zástupci vlád Řecka a Turecka a právní poradci. První schůzkou komise v dubnu 1959 byl započat necelý rok trvající komplikovaný proces vytváření ústavy pod vedením profesora *Marcela Bridela* z Univerzity v Laussane. Její sepsání se ukázalo být tvrdým oříškem hlavně kvůli nutnosti zakomponování curyšsko-londýnských smluv bez účasti právních zástupců britské strany v komisi, a také pro relativní nezkušenost Kypřanů v takovýchto záležitostech. Břímě odpovědnosti za celkovou podobu ústavy tak nakonec spadlo na Řecko a Turecko a bylo na nich, aby dosáhly potřebných kompromisů. Nicméně, jakmile jich bylo dosaženo i v těch nejrozporuplnějších oblastech, dostala hned první podoba ústavy souhlas ze strany Spojeného království, aniž by byly navrženy jakékoli úpravy, dodatky či výňatky. Ústava byla dokončena v únoru roku 1960 a 6. dubna byla slavnostně představena v *Nikósii*.³⁶

1.2.3 Vznik republiky

Na konferenci v Londýně si *Makarios* vymohl pozdržení oficiálního vyhlášení nezávislé republiky, které tak bylo odloženo na srpen 1960.³⁷ Přesto už 3. prosince 1959 byl tureckou stranou bez nejmenšího odporu prohlášen *F. Kūçük* za zvoleného viceprezidenta. O deset dní později se pak konaly první kyperské prezidentské volby. Střetli se v nich dva kandidáti: arcibiskup *Makarios* a liberálně smýšlející právník *John Clerides*, který získával podporu mnohých z těch kyperských Řeků, kterým se nezamlouvala vyhlídka *Makariových* polodiktátorských praktik. Volby skončily výrazným vítězstvím arcibiskupa, který získal 144 501 hlasů oproti *Cleridovým* 71 753.³⁸

36 Adams. 476.

37 Mallinson (2005). 33.

38 Mayes. 143.

Volby do *Sněmovny reprezentantů* pak byly uspořádány 31. července 1960, avšak ty neměly na výsledné složení parlamentu příliš velký vliv; jeho obsazení z velké části určil *Makarios*. Až do příchodu 80. let (resp. do skončení *Makariovy* éry jeho smrtí v roce 1977) preferoval kyperský establishment domluvy ohledně „výsledků voleb“ a přerozdělování poslaneckých křesel, anebo – když to šlo – se volbám raději vyhnul úplně, neboť to bylo „ve veřejném zájmu“.³⁹

Určením politické reprezentace bylo přichystáno vyhlášení nezávislosti jako takové. K němu došlo záhy po parlamentních volbách, 16. srpna 1960.⁴⁰

1.3 Reakce na vznik Kyperské republiky a kritika ústavy

1.3.1 Reakce kyperských Řeků a Řecků

Reakce obou etnik na vyhlášení nezávislosti se pochopitelně lišily. Ústava a nezávislost znamenaly když ne úplný konec nadějí na *enosis*, tak alespoň její odložení na dobu neurčitou. Nejostřejší se proti nezávislosti stavěl fanatický *Grivas*, někdejší *EOKA* a mnozí nacionalističtí kyperští Řekové. Ti *Makariovi* výsledný kompromis v podobě ústavy neprávem* vyčítali a považovali jej pouze za dočasné řešení, po němž mělo následovat připojení k Řecku ihned, jakmile k tomu bude příležitost.^{41,42}

Makarios podepsal zakládající smlouvy v naději, že se časem podaří omezit turecký vliv ve vzájemné synkratii. Už při sjednávání nezávislosti se stavěl také proti rozmisťování tureckých vojáků na Kypru, právu unilaterální intervence ze strany

39 CHRISTOPHOROU, Christophoros. 2001. Election Report - Consolidation and Continuity Through Change: Parliamentary Elections in Cyprus, May 2001. *South European Society and Politics*. 6 (2), 97-118. 99.

40 Mayes. 147.

* Neprávem, protože arcibiskup měl na finální podobě ústavy jen minimální podíl a sám se k ní stavěl velmi kriticky.

41 KER-LINDSAY, James. c2011. *The Cyprus Problem: What Everyone Needs to Know*. New York: Oxford University Press. 125 s. ISBN 01-997-5716-X. 29.

42 KAUFMANN, Chaim. An Assessment of the Partition of Cyprus. *International Studies Perspectives*. 2007 (8), 206-223.. 210.

některé z garančních mocností, vetovacím pravomocem viceprezidenta či stanovení kvót pro minimální počet tureckých státních zaměstnanců a poslanců v parlamentu.⁴³ Jeho vyjednávací pozice však byly slabé, a proto byl víceméně donucen nezávislost přijmout. Britský žurnalista Misha Glenny v této souvislosti výstižně napsal:

„Makarios III. se cítil Brity, Karamanlisem a Menderesem obelstěn, a proto parafoval dohodu, která – jak se zdálo – vylučovala realizaci enosis, a navíc poskytovala turecké komunitě ústavní roli, neúměrnou její velikosti, jen s krajní nechutí.“⁴⁴

Ani v řadách běžných kyperských Řeků se nenašlo příliš pozitivního ohlasu pro nově nastolenou Kyperskou republiku a její vyhlášení bylo mnohými přijímáno jako hořká porážka. Obzvláště negativně začala být posléze vnímána právě vnucená ústava společně s tím, jakou politickou moc svěřovala do rukou turecké menšině. V ní byl de facto splněn pouze jediný řecký požadavek – mělo být znemožněno jakékoli dělení ostrova mezi Řeckem a Tureckem tak, jak si to do té doby přála značná část turecké populace (viz podkapitola 1.3.2).⁴⁵ To ale představovalo jen chabou náplast na ránu, která zůstala po nenaplněných řeckokyperských nadějích. I tak se přinejmenším v prvních dnech existence Republiky našli na Kypru Řekové, kteří nezávislost slavili, jelikož setřesení britské nadvlády pro ně představovalo alespoň jeden úspěšný krok na cestě za lepší budoucností. Toto nadšení opadlo poté, co všem došlo, do jaké pasti se prostřednictvím ústavy a zakládajících smluv dostali, že politicky je Kypr ve slepé uličce a ke skutečné nezávislosti má pořád daleko.⁴⁶

Pro Řecké království vznik nezávislého Kypru rovněž znamenal diplomatickou porážku; víceméně ze stejných důvodů, jako u řeckého etnika na ostrově. *Enosis* byla pohřbena a turecká menšina navíc získala politickou autonomii, jejíž široký rozsah postrádal opodstatnění v kyperském demografickém složení. Vliv Řecka na dění na ostrově nebyl od roku 1960 prakticky o nic větší, než před nezávislostí. Dle

43 Kaufmann. 210.

44 Glenny. 476.

45 Ker-Lindsay (2011). 29.

46 WALKER, Anita M. 1984. Enosis in Cyprus: Dhali, a Case Study. *Middle East Journal*. 38 (3), 474-494. 482.

pozdějších tvrzení řecké strany byly jejími zástupci smlouvy vedoucí k založení Kyperské republiky podepsány pod velikým mezinárodním tlakem a ve své podstatě byly koloniální. Způsob, jakým ústava nadhodnocovala postavení turecké národní komunity, byl pro Řecko neakceptovatelný, leč muselo ho akceptovat.⁴⁷

1.3.2 Reakce kyperských Turků a Turecka

Turečtí Kypřané byly ke svému novému státu pochopitelně daleko shovívavější. Podobně jako byla u Řeků ústředním politickým cílem *enosis*, tak v případě Turků šlo o *taksim* (turecký výraz pro „rozdělení“). *Taksim*, jakožto ústřední tureckokyperská politická idea, přímo reflektoval – z tureckého pohledu – *hrozbu* připojení ostrova k Řeckému království, tedy *enosis*. Turecké obyvatelstvo původně podporovalo britskou svrchovanost, která ale začala být v 50. let velmi chatrná, což zavdalo úvahám o tom, co se bude dít s tureckou menšinou po zániku koloniálního Kypru. Jelikož Turci byli na ostrově v jednoznačné menšině (asi 17,5% obyvatel, často bývá udáváno 18%^{48,49,50,51,52}), přímý protiklad k *enosis*, resp. požadavek připojení Kypru k Turecku, nepřipadal v úvahu. Místo toho se angažovaní Turci začali soustřeďovat na koncept rozdělení ostrova a tento cíl prosazovaly i vlády v Turecku.⁵³ Ústava sice rozdělování ostrovního území výslovně zakazovala, avšak v rámci svého působení sama populaci rozdělila a přiřkla tureckému etniku na Kypru celou řadu vlastních institucí, důsledkem čehož byli kyperská Turci v nové republice bez nadsázky autonomním politickým subjektem. Jejich bezpečnost byla navíc střežena Tureckem, což mnohým dávalo naději, že *taksim* ještě bude v budoucnu realizovatelný.⁵⁴

47 MÜFTÜLER-BAÇ, Meltem. The Cyprus Debacle: What the Future Holds. *Futures*. 1999 (31). 559–575. 561.

48 Kreiser. 215.

49 MALLINSON, William. 2009. Cyprus, Britain, the USA, Turkey and Greece in 1977: Critical Submission or Submissive Criticism? *Journal of Contemporary History*. 44 (4), 737-752. 738.

50 PIRICKÝ, Gabriel. 2006. *Turecko*. Praha: Libri, 198 s. Stručná historie států. ISBN 80-727-7323-2. 116.

51 Evriviades (1981). 228.

52 VARNAVA, Andrekos. 2010. Reinterpreting Macmillan's Cyprus Policy, 1957-1960. *A Journal of Social, Economic and Political Studies*. 22 (1), 79. 83.

53 Ibid., 106

54 Ker-Lindsay (2011). 30.

Turecko mělo důvod ke spokojenosti, neboť skrze dobré postavení své menšiny v Kyperské republice mohlo i ono mít slovo ve vývoji ostrova a právo unilaterální intervence tento vliv jen dále podtrhovalo. Jako příjemný bonus mohla Ankara vnímat i skutečnost, že (zatím) nedošlo k výraznějším rozepřím s Aténami, přestože byly vzájemné řecko-turecké vztahy pošramoceny mj. předcházejícími výpady skupiny EOKA, bombovým atentátem na Atatürkův rodný dům v Soluni a navazujícím istambulským protiřeckým pogromem (1955). Na závěr je nutno dodat, že těsně před vyhlášením nezávislosti (tedy na jaře 1960) si Turecko prošlo vnitropolitickou krizí a vojenským převratem, při němž byl svržen a posléze popraven dosavadní premiér Menderes. Kvůli tomu se turecká diplomacie v této době zaměřovala na mírnění nevole, kterou na Západě vyvolávaly procesy se svrženými politiky. Až v okamžiku, kdy na Kypru vypukly nové nepokoje, upřelo Turecko opět zrak na svého ostrovního souseda.⁵⁵

1.3.3 Reakce ve světě

Pro OSN měly dohody z roku 1959 význam zejména proto, že z Kypru udělaly nezávislý stát, který se měl okamžitě stát i novým členem OSN. Přitom byl zároveň oblastí, která čím dál více vyžadovala zásah jejich mírových jednotek. Ten na sebe nakonec nenechal dlouho čekat a jednotky útvaru *UNFICYP* byly na Kypr vyslány už roku 1964 - jen čtyři roky po vyhlášení nezávislosti.⁵⁶

Zatímco před rokem 1960 zastupovaly v Organizaci spojených národů Řecko a Turecko každý zvlášť svou komunitu na Kypru, po nabytí vlastní státnosti se ostrov stal samostatným členem mezinárodní komunity. V ní se Kypru – jakožto jedné z nově vzniknuvších postkoloniálních zemích – podařilo rychle si získat sympatie v té době se rozšiřující základny států třetího světa, což nepochybně pomohlo v navazování nových diplomatických styků. Zároveň došlo k omezení politických pák, kterými se Spojené království, Řecko a Turecko mohly vměšovat do kyperských

55 Kreiser. 214-215.

56 Bolukbasi. 415.

vnitřních záležitostí; při vyjednávání dalších smluv týkajících se Kypru už bylo nepřípustné, aby zástupci Kypru (tedy prezident a viceprezident) byli jen pasivními aktéry tak, jako tomu bylo v Curychu a v Londýně.⁵⁷ Přesto není možné považovat mezinárodní postavení Kyperské republiky v roce 1960 za jakkoli silné, jelikož se země neustále musela zodpovídat všem třem svým garantům.

Nikoli nepodstatný byl v kyperské otázce i postoj USA. Příčiny amerického zájmu o dění na Kypru byly různé, ale snad všechny souvisely s vývojem studené války. Spojené státy v čele Severoatlantické aliance hrály tou dobou roli hlavního ochránce středomořských národů před Sovětským svazem, o čemž svědčí mj. množství základů NATO v Turecku a umístění 6. námořní flotily ve Středozemním moři. Od druhé světové války Američané navíc podporovali dekolonizaci. Jejich apel na Spojené království, aby se Kypru vzdalo, však dlouhou dobu dopadal na neúrodnou půdu. Nakonec na nátlak britského ministerského předsedy Harolda Macmillana souhlasili s návrhem na rozdělení ostrova na větší část, která dostane nezávislost, a zbytek, který zůstane pod britskou správou. Pakliže hlavním záměrem USA bylo udržet soudržnost v jižní výspě NATO, pročež bylo zapotřebí dobrých vztahů Řecka s Tureckem, pak takový plán představoval dobrý kompromis, který oba státy udrží na uzdě, aniž by splnil jejich neslučitelné požadavky v podobě *enosis*, resp. *taksim*.⁵⁸ Přesnou podobu kyperské nezávislosti, stejně jako zformulování základních tezí pozdější ústavy už přenechali Američané Britům.⁵⁹ Výsledné dohody, ač v zásadě vyhovovaly kritériím Spojených států, pak byly kritizovány ze strany amerického *State Departmentu* pro svou přílišnou kostrbatost, a byl předvídan jejich budoucí kolaps.⁶⁰

57 Bolukbasi. 415.

58 Mallinson (2005). 96-101.

59 STEARNS, Monteagle. c1992. *Entangled allies: U.S. Policy Toward Greece, Turkey, and Cyprus*. New York: Council on Foreign Relations Press, 185 s. ISBN 08-760-9110-9. 35.

60 Fouskas. 18.

Přesto byl výsledek curyšsko-londýnských jednání v západním světě vnímán víceméně pozitivně, jelikož z tehdejšího pohledu se předešlo dalšímu násilí, skončily čtyři roky trvající střety s teroristy a zdánlivě bylo předejito v Severoatlantické alianci tolik obávanému vojenskému střetu mezi Řeckem a Tureckem.⁶¹

1.4 Britské mocenské zájmy

Skutečnost, že Britové v roce 1864 předali Řecku Jónské ostrovy, dávala mnoha řeckým Kypřanům naději, že se téhož dočkají i oni.⁶² Avšak na rozdíl od Jónských ostrovů měl Kypr pro Spojené království nesmírný strategický význam, protože společně s kontrolou Gibraltarů a Malty umožňoval Britům pohodlnou námořní nadvládu ve Středomoří. Jeho předání jedné, byť jen potenciální evropské mocnosti, která by měla dostatek politické síly na to, aby mohla vzdorovat vůli Spojeného království, nepřicházelo v úvahu.^{63,64} Z uvedených skutečností vyplývá, že britské elity měly víceméně hostilní pohled na řecké politické ideály a cíle (*enosis*), a že z jejich úhlu pohledu představovaly možnou hrozbu pro britské geopolitické zájmy.⁶⁵ Těmto zájmům byly nakonec podřízeny i vztahy s Řeckem – věru, tak důležitý byl Kypr pro upadající impérium.⁶⁶ Britský postoj ke kyperské otázce a k možnosti připojení ostrova k Řecku do poloviny 50. let ostatně dobře ilustruje věta někdejšího řeckého premiéra Alexandra Papagose, kterou pronesl po schůzce s britským ministrem zahraničí Anthonyem Edenem:

„Řekl mi nikdy, dokonce ani uvidíme či možná.“⁶⁷

Britský postoj se začal měnit teprve v 2. polovině 50. let s tím, jak narůstala četnost teroristických útoků na ostrově. Kypr začínal být čím dál nekontrolovatelnější,

61 Crawshaw (1959). 147.

62 Stearns. 3.

63 ROSENBAUM, Naomi. 1970. Success in Foreign Policy: The British in Cyprus, 1878-1960. *Canadian Journal of Political Science*. 3 (4), 605-627. 623.

64 Mallinson (2005), 3.

65 Hradečný. 77-78.

66 Mallinson (2005). 22.

67 Glenny. 474.

což nutilo britskou diplomacii k otevřenějšímu postoji a hledání takového řešení, které by kyperské Řeky uklidnilo dříve, než Spojené království ztratí nadvládu nad ostrovem nadobro i s dvojicí svých námořních základen. S tím, jak se situace vyostřovala, bylo zároveň důležité držet proces řešení kyperského problému mimo OSN, protože přílišná internacionalizace by znamenala horší postavení Království při rozhodování o budoucnosti Kypru. Právě proto bylo přistoupeno k tripartitním jednáním s Řeckem a Tureckem. Britové navíc od samého začátku počítali s tím, že dohoda mezi oběma rivaly nebude možná, a že konference dopadnou neúspěchem, což by – alespoň z mezinárodního hlediska – dále posílilo postavení jejich koloniální správy na Kypru.⁶⁸

Všechny uvedené faktory se pochopitelně promítly do podoby zakládajících smluv a tedy i do finální podoby kyperské ústavy. Situace, ve které se ostrovní stát už po více než pět dekad nachází, je z velké části výsledkem britského strategického plánování z 50. a počátku 60. let minulého století. Neoficiálním cílem Britů v dobách před nezávislostí bylo rozdělit ostrov na řecký a turecký sektor (avšak pouze myšlenkově, nikoli geograficky, k rozdělení obyvatelstva na turecký sever a řecký jih došlo až později v souvislosti s etnickým konfliktem v polovině 60. let a zejména vlivem turecké vojenské intervence roku 1974⁶⁹) a zároveň udržovat vzájemný odpor mezi oběma etniky živější, než byl odpor každého z nich vůči britské nadvládě. Za tímto účelem britští představitelé neváhali využívat kulturních a ideových rozdílů mezi Řeky a Turky.⁷⁰ Svým způsobem je dokonce posílali proti sobě, důkazem čehož je skutečnost, že Britové v boji proti Grivasovi a teroru řeckých ultranacionalistů utvářeli policejní oddíly složené z tureckých Kypřanů, a že ponoukali Turecko k tomu,

68 MALLINSON, William, MILTIADOU, Miltos (ed.). 2008. *Cyprus: A Historical Overview*. Nikósie: Press and Information Office, Republic of Cyprus, 40 s. ISBN 99-633-8618-0. 22.

69 WEBSTER, Craig. 2005. Division or Unification in Cyprus? The Role of Demographics, Attitudes and Party Inclination on Greek Cypriot Preferences for a Solution to the Cyprus Problem. *Ethnopolitics*. 4 (3), 299-309. 300.

70 PAPADAKIS, Yiannis. 2006. Nicosia after 1960: A River, A Bridge and a Dead Zone. *Global Media Journal: Mediterranean Edition*. 1 (1), 1-16. 2.

aby na Kypru hájilo práva svých krajanů.^{71,72,73,74} Ostatně, byli to zejména Britové, kteří mezi tureckokyperským obyvatelstvem začali šířit nacionalistické myšlenky, se kterými bychom se před rokem 1950 u téže populace setkávali jen minimálně.⁷⁵ Konečně, ústava z roku 1960 byla jedním z nástrojů, který měl umožnit existenci nového politického systému jen na hranici funkčnosti a i do budoucna udržovat napětí v lokálních řecko-tureckých vztazích.⁷⁶ Britům tou dobou už v zásadě nevadilo, pokud bude Kypr nezávislý, pakliže se jeho nezávislost nebude vztahovat na důležité námořní základny *Akrotiri* a *Dhekelia*, které dodnes mají statut Zámořského území Spojeného království.

71 Camp. 45.

72 HADJIPAVLOU, Maria. 2007. The Cyprus Conflict: Root Causes and Implications for Peacebuilding. *Journal of Peace Research*. 44 (3), 349-365. 352.

73 LOIZOS, Peter. 1988. Intercommunal Killing in Cyprus. *Man*. 23 (4), 639-653. 643.

74 Crawshaw (1959). 137.

75 Fouskas. 15-17, 24-25.

76 Ibid. 18

2. Důsledky ústavy

2.1 První okamžiky existence Republiky

Založení Kyperské republiky fatálně selhalo v jednom ohledu – tím, jak nezávislost byla obyvatelstvu de facto vnucena, nedošlo k vytvoření žádné národní identity spjaté s její existencí. Místo ke sjednocení obyvatelstva „pod společnou vlajkou“, počalo spíše docházet k odcizování obou komunit a nárůstu vzájemné animosity vlivem toho, jak byly odděleny jejich politické role v novém státu.

Řeckokyperští nacionalisté nikdy nepřijali ústavu, jakožto legitimní dokument pokládající základ kyperské nezávislosti, už jen z toho důvodu, že nereprezentovala zájmy téměř nikoho na ostrově. Kromě toho paralyzovala téměř veškerou vrcholnou politiku v Republice (tedy tu, která byla prováděna na celostátní – či spíše „celopopulační“ – úrovni). Všechny větší strany si kladly za cíl reprezentaci buď toho či onoho etnika, nikdy ne obou zároveň. Poprvé se to projevilo už v prvních volbách do sněmovny v roce 1960, kdy žádná politická frakce nenabízela kandidáty pro voliče obou etnik. Spory ohledně obsazování postů ve veřejné správě, vybírání daní, komunálních vlád a zahraniční politiky pak mařily legislativní proces.⁷⁷ K tomu navíc prezident i viceprezident mohli vetovat jeden druhého i usnesení parlamentu.

Přesto se situace na Kypru bezprostředně po vyhlášení nezávislosti; alespoň na krátkou dobu; relativně uklidnila. Extremistické organizace typu *EOKA* a *TMT* byly svými vůdci dočasně rozpuštěny a *Georgios Grivas* (kterého Makarios oficiálně přestal podporovat⁷⁸) odjel do Řecka. Nastalý klid svědčil vztahům mezi Aténami a Ankarou, které se po několika letech začaly opět zlepšovat, a to i přes nedávný vojenský převrat v Turecku, při němž bylo tvrdě zacházeno s dosavadní politickou

77 Kaufmann. 210.

78 KESER, Ulvi. 2013. Bloody Christmas of 1963 in Light of American Documents. *Journal Of Modern Turkish History Studies*. 13 (26), 249-271. 252.

reprezentací a někdejší premiér Menderes byl následujícího roku dokonce popraven.⁷⁹

Kypru se v prvních okamžicích po nezávislosti ekonomicky dařilo, hlavně díky vývozu nerostných surovin a zemědělských plodin. Konec násilností navíc znamenal, že se na ostrově začali objevovat turisté. Nemalou část příjmů do státní kasy také přinášelo udržování britských základů, na kterých byly zaměstnány tisíce Kypřanů, a díky zúžení rozsahu britských území na ostrově (o které se zasloužil Makarios), byli navíc Britové nuceni pronajímat si okolní zařízení. Ve výsledku si tak obyvatelé ostrova užívali druhý nejvyšší životní standard mezi zeměmi východního Středomoří. Příjem na osobu byl v případě Kypru obdivuhodný; zaostával jen za Izraelem a např. turecký průměr téměř dvojnásobně převyšoval.⁸⁰

2.2 Politické problémy nové Republiky

2.2.1 Zablokování systému

Politická opatření zavedená ústavou principiálně odpovídala konceptu konsociálního politologa Arenda Lijpharta.⁸¹ Ústava měla být co možná nejrigidnější a ve všech záležitostech týkajících se obou etnik mělo být vyžadováno hledání řecko-tureckého konsenzu. Proto bylo třeba uměle nadhodnotit politický vliv sedmnáctiprocentní turecké menšiny. To byl jeden z hlavních faktorů, který zapříčinil, že velmi záhy po vzniku Republiky se začaly *Radou ministrů* i *Sněmovnou reprezentantů* šířit vážné názorové spory. 30% postů ve vládě, celostátním parlamentu, státních a veřejných službách i v bezpečnostních složkách bylo vyhrazeno pro Turky, což způsobovalo vášnivé vládní debaty, a kde pro to byl důvod, tam Řekové blokovali jmenování tureckých kandidátů do jim vyhrazených míst (považovali požadovaných 30% za etnickou a náboženskou diskriminaci), a pro své účely využívali klauzuli, kterou formulovala ústavodárná *Společná komise* v

79 Hradečný. 84.

80 Mayes. 145,151.

81 Dundas. 86.

Nikósii, a dle které měli mít kyperští představitelé po vyhlášení nezávislosti až pět měsíců na implementaci onoho poměru 70:30 ve státních zaměstnáních.^{82,83} Z řecké strany byli Turci podezříváni z osnování plánů na přeměnu státu ve federaci (kterou Kypr ironicky už de facto byl), protože byla směle porušována ústavní pravidla jen krátce poté, co nabyla účinnosti. Oficiálním odůvodněním bývalo, že jimi narýsovaný systém je nefunkční, a že je tureckými politiky blokován. Na druhou stranu Turci požadovali statut rovnoprávného etnika, vinili Řeky z nerespektování ústavních pravidel (což byla naprostá pravda) a z obav, že usilují o odstranění výhodného postavení turecké menšiny tzv. „krétskou cestou“ (tj. vymýcením), trvali na jejich dodržování.⁸⁴

První mimořádně závažná politická a ústavní krize přišla už v roce 1961, když turecká strana počala stupňovat své stížnosti na to, že počet jejích státních zaměstnanců stále nedosahuje ústavou garantovaných kvót. S tímto odůvodněním pak Turci v parlamentu zablokovali přijetí nových daňových zákonů a v prosinci pak odmítli schválit státní rozpočet.^{85,86} Z těchto příčin došlo v následujících letech ke zhoršení kyperské hospodářské výkonnosti, neboť většina daňové politiky začala být vykonávána v *Komunálních komorách*, zatímco *Sněmovna reprezentantů* určovala výši daní pouze pro cizince. Tato nekoordinovanost tedy vyústila ve vznik tří rozličných daňových sazeb, z nichž každá platila na území celé Kyperské republiky.⁸⁷

V období 1960-1963 tak musel Nejvyšší ústavní soud řešit více než dva tisíce sporů – číslo nadmíru zarážející – týkajících se něčeho tak obyčejného, jako je dosazení státního zaměstnance.⁸⁸

82 CRAWSHAW, Nancy. 1964. Cyprus: Collapse of the Zurich Agreement. *The World Today*. 20 (8), 338-347. 338-339.

83 Mayes. 153.

84 Hradečný. 88.

85 Ibid. 88.

86 Crawshaw (1964). 339.

87 Ibid. 339.

88 Mayes. 153.

Nadmíru ostrý rozkol mezi čím dál více znesvářenými elitami obou etnických skupin vyvolala otázka organizace kyperské armády. Aby bylo možné ochránit turecké zájmy na ostrově, bylo zastoupení Turků v nepříliš početné kyperské armádě ještě více výrazné, než tomu bylo jinde:

Článek 129

1. Kypr bude mít armádu 2000 mužů, z nichž 60 procent bude řeckých a 40 procent tureckých.⁸⁹

Problém spočíval především ve skutečnosti, že ústava dále nspecifikovala, jakým způsobem má být toto rozdělení provedeno. Turci se domáhali vytvoření dvou separátních kontingentů, z nichž jeden by byl ryze řecký a druhý turecký a svůj postoj argumentovali náboženskými a jazykovými potřebami vojáků obou etnik. Řekové tento koncept rázně odmítali. Poté, co byl řeckou vládní většinou schválen návrh na vytvoření jednotných řecko-tureckých oddílů, následovalo veto viceprezidenta *Küçüküka*, načež *Makarios* rozhodl o tom, že Kypr nebude mít armádu vůbec. Avšak efekt, který toto rozhodnutí mělo, byl takový, že namísto oficiální státem kontrolované armády začaly na obou stranách vznikat nelegální paramilitární milice, které se vyzbrojily státem vlastněnými zbraněmi a zahájily přípravy na případný konflikt.⁹⁰

O nic méně rozdělující nebyla ani roztržka z konce roku 1962, která se týkala organizace tureckých samosprávních úřadů v pěti největších kyperských městech: *Nikósii*, *Lemesu*, *Famagustě*, *Larnace* a *Pafosu*.^{91,92} Dle slov Dr. Jamese Ker-Lindsayho šlo dokonce o „nejvýznačnější oblast sporů mezi oběma komunitami“, která „je nejčastěji považována za hlavní příčinu ústavního kolapsu“.⁹³ Obdobný problém se objevil už v roce 1958 a tehdy vedl k dlouhodobým násilným mezietnickým střetům a

89 Hakki. 73.

90 Hradečný. 88-89.

91 Crawshaw (1964). 339.

92 Adams. 482

93 Ker-Lindsay (2011). 31.

nakonec i *de facto* k rozdělení úřadů v hlavním městě.⁹⁴ Dohody z Curychu a Londýna nechávaly raději nesmírně citlivou otázku rozdělení městských municipalit budoucí Kyperské republiky otevřenou.⁹⁵ Příslušný text ústavy zní následovně:

Článek 173

1. Oddělené municipality mají být vytvořeny v pěti největších městech Republiky, kterými jsou Nikósie, Lemesos, Famagusta, Larnaka a Pafos, jejich tureckými obyvateli:

Za předpokladu, že prezident a viceprezident Republiky během čtyř let od vstupu této Ústavy v účinnost zváží, zda toto rozdělování municipalit ve výše uvedených městech má, či nemá pokračovat.

2. Rada řecké municipality v kterémkoli takovém městě má být volena řeckými voliči z daného města a rada turecké municipality v takovém městě bude volena tureckými voliči z daného města.

3. V každém takovém městě má být zřízen koordinační orgán sestávající ze dvou členů volených radou řecké municipality, dvou členů volených radou turecké municipality a předsedy zvoleného dohodou mezi oběma radami daných municipalit daného města. Takovýto koordinační orgán má zajišťovat práci, která musí být vykonána společně, bude vykonávat společné služby, které jí budou svěřeny dohodou rad obou municipalit v daném městě, a má se zabývat otázkami, které vyžadují určitý stupeň spolupráce.⁹⁶

V dalších pěti následujících článcích je pak rozvedeno, jakým způsobem mají rozdělené municipality fungovat: že výběr daní a poplatků za městem poskytované služby, jakož i udělování povolení a licencí, musí být prováděno pouze odděleně, buď jen u Řeků, či jen u Turků spadajících pod danou municipalitu; že plánování rozvoje města má být prováděno společnou „plánovací autoritou“, sestávající ze sedmi Řeků a třech Turků; a že o kompetencích municipalit mají společně rozhodovat prezident a viceprezident. Celá sekce o municipalitách měla

94 Papadakis. 2.

95 Crawshaw (1964). 339.

96 Hakki. 84-85.

představovat jen přechodná ustanovení, po kterých měla následovat jejich legislativní úprava.⁹⁷

Správa měst pomocí oddělených municipalit – tak jak byla nastavena Brity v roce 1958 – se ukázala být problematická, jelikož pravidla zaváděná tou či onou městskou radou se v daných městech vztahovala na obyvatelstvo, které v nich nebylo nikterak zvlášť odděleno – podobně jako tomu tehdy bylo na celém ostrově, Turci byli často rozptýleni mezi Řeky. Z toho důvodu bylo řeckou stranou navrženo zrušení dosavadního rozdělení municipalit a vytvoření zprvu společných orgánů tak, jak k tomu ponechala prostor ústava.⁹⁸ Turci toto rázně odmítali a ve sněmovně nebylo možné v této palčivé otázce najít jakoukoli shodu – ne méně než osmkrát odložila *Sněmovna reprezentantů* legislativní úpravy zákonů o municipalitách.⁹⁹

V nastalém patu se iniciativy chopil prezident *Makarios*, když prohlásil, že každé z pěti největších kyperských měst by měla spravovat společná autorita, ve které by zástupci obou komunit byli zastoupeni v poměru, který by odpovídal demografickému složení města. Proti tomu se dle očekávání ohradil viceprezident *Küçük*. V prosinci 1962 pak *Makarios* prohlásil, že nevidí naději na kompromis, a tudíž ani důvod, proč by prozatímní zákony měly nadále platit. Řeckokyperští poslanci pak v parlamentu jednoznačně hlasovali proti prodloužení starých zákonů, na což Turci zareagovali jednostranným uznáním svých municipalit prostřednictvím vlastní *Komunální komory*.¹⁰⁰ *Makarios* odpověděl pokusem zřídit municipalitám nadřízené společné administrativní těleso. Nakonec se do stále nepřehlednější situace musel vložit Nejvyšší ústavní soud, který tak učinil na žádost jak turecké, tak posléze řecké strany. Soud, kterému jakožto nezávislý představitel předsedal ústavní právník a profesor z Heidelberské univerzity Ernst Forsthoff, rozhodl tak, že kroky obou stran prohlásil za neústavní, čímž jen dovršil totální blok politického systému, neboť dle

97 Mayes. 154.

98 Ker-Lindsay (2011). 30.

99 Mayes. 154.

100 Evriviades (1981). 244.

ústavy neměl příslušné kompetence na to, aby sám jakékoli alternativní řešení navrhl, natož aby ho vynutil.¹⁰¹

Ustavičné politické krize v letech 1961-1963 způsobily, že kypersko-řecká ortodoxní církev oprášila ideál *enosis* a otevřeně kritizovala politický systém, který byl Kypru vnucen společně se zdánlivou nezávislostí. Církev díky tomu opět začala rozvíjet svůj politický vliv, který jí – podobně jako předchozí britský režim – ústava oficiálně upírala.¹⁰² *Makarios* se sice na jednu stranu snažil být nad věcí a reprezentovat pokud možno veškeré obyvatelstvo Kypru, ale sám udělal jen málo pro vytvoření jednotné kyperské identity. Ba právě naopak; protože pro prezidentovu umírněnost hrozilo, že se řečtí ultra-nacionalisté budou čím dál víc hlásit ke Grivasovi, začal *Makarios* ve společnosti svých (řeckých) ministrů „oficiálně“ slavit výročí skutků, kterými neblaze proslula EOKA, aby tak neztratil svou autoritu *etnarchy*. V tom Turci spatřovali prezidentovu oddanost *enosis* a jenom je to ujišťovalo v domněnce, že *Makarios* považuje nezávislost pouze za přechodný stav.¹⁰³

2.2.1 Pokus o zavedení ústavních změn

Po třech letech ústavních krizí se kyperská politika zcela zasekla na mrtvém bodě. Byla to právě ústava, společně s neochotou etnik spolupracovat, co znemožňovalo přijetí velkého množství potřebných reforem.

V září se v Nikósii konala konference Organizace afro-asijské solidarity, které předsedal levicový politik a *Makariův* neoficiální poradce *Vasos Lyssarides*. Na této konferenci zazněly z úst řeckokyperských zástupců některé výroky, které obecně volaly po Kypru nezávislém na evropských mocenských zájmech. Ty nemohly než zalarmovat kyperské Turky, jejichž elity začaly v politice zaujímat agresivnější

101 Mayes. 154-155.

102 Hadjipavlou. 355.

103 Mayes. 153.

stanoviska: burcovaly své krajany k přípravám na boj a dokonce naznačovaly možnost blížící se turecké intervence s odkazem na Smlouvu o zárukách.¹⁰⁴

Z vyhocené situace a politické slepé uličky se zemi pokusil vyvést opět *Makarios*, když 30. listopadu 1963 předal viceprezidentovi memorandum nazvané „Návrh opatření usnadňujících hladký chod Státu a odstraňujících některé příčiny mezikomunálního pnutí“ (překlad autora).¹⁰⁵ Kopie memoranda byly rozeslány i třem garančním mocnostem.¹⁰⁶ *Makariův* program sestával celkem ze třinácti bodů, které dal dohromady ve spolupráci s Britským vysokým komisařem (tj. diplomatem) na Kypru – sirem *A. Clarkem*, který navíc arcibiskupův plán podpořil (údajně z pověření britské vlády).^{107,108,109} Těmi nejpodstatnějšími body bylo zrušení práva na prezidentské i viceprezidentské veto (které podle něj bylo zbytečné a překážející) a zrušení článku ústavy o potřebě dvojí většiny při schvalování některých zákonů v parlamentu. Kromě toho plán obsahoval návrh na unifikaci municipalit (ten byl předem odsouzen k zavržení¹¹⁰) a justice, změny v obsazování postů ve veřejných službách (kvóty měly proporčně odpovídat demografickému složení; pro Turky rovněž nepřijatelné) a např. některé změny ve fungování policie či armády. Dle posledního, třináctého bodu měla být zrušena *Řecká komunální komora*.¹¹¹ Zatímco viceprezident *Küçük* memorandum převzal s tím, že odpoví do konce prosince (možná se jen snažil získat nějaký čas, ačkoli v zásadě proti změnám ústavy nebyl¹¹²), tím prvním, kdo projevil jednoznačný odpor vůči Makariovu plánu byla Ankara a posléze i kyperští Turci, kteří

104 Crawshaw (1964). 339-340.

105 Evriviades (1981). 245.

106 Hradečný. 89.

107 KER-LINDSAY, James a Hubert FAUSTMANN. 2008. *The Government and Politics of Cyprus*. Oxford: Peter Lang, 293 s. ISBN 978-3-03911-096-4. 79.

108 Fouskas. 20

109 Mallinson (2005). 35.

110 Mayes. 164.

111 Hakki. 89-90.

112 Mayes. 165.

v programu spatřovali pokus o zbavení jejich komunity rovnoprávného statutu.^{113,114,115}

21. prosince v noci pak v hlavním městě došlo k násilnému incidentu – vůbec prvnímu vážnému případu etnicky motivovaného násilí od vzniku Republiky (viz kapitola 2.3.3).¹¹⁶

2.3 Řecko-turecké soužití a výbuch násilí v roce 1963

2.3.1 Demografie ostrova v roce 1960

Leckomu možná přijde překvapivé, že současné rozmístění obou etnik na ostrově, tj. tureckokyperská komunita obývající víceméně výhradně sever ostrova, zatímco řeckokyperské obyvatelstvo je soustředěno na jihu, je důsledkem hlavně turecké vojenské intervence z roku 1974 a částečně migrací způsobenou etnickým konfliktem z 60. let. Do tohoto okamžiku byla demografická realita na ostrově taková, že neumožňovala rozdělení země na základě teritoriálního vymezení, což bylo hlavním důvodem, proč *Kyperská republika* nebyla zřízena jako federace, ani neměla žádná autonomní území. Ačkoli některé z menších měst a vesnic byly v zásadě etnicky homogenní, celkově bylo obyvatelstvo obojího původu velice promíchané.¹¹⁷ Prostřednictvím ústavy měl být tento zásadní problém kyperské etnické „salátové mísy“ vyřešen tím, že přiřkla každému etniku separátně politická práva společně s vlastními národními parlamenty (s již zmiňovanými *Komunálními komorami*). V případě Kypru je tedy namístež hovořit o „neteritoriální autonomii“.¹¹⁸

Na ostrově před rokem 1960 nikdy skutečně nevznikla „kyperská“ národní identita, která by spojovala kulturně, jazykově a nábožensky dichotomní obyvatelstvo na základě regionální či historické sounáležitosti. Sám rok 1960 a vznik polonezávislého politického režimu na této skutečnosti nic nezměnily. Místo toho

113 Mayes. 165.

114 Evriades (1976). 19.

115 Mallinson (2008). 26.

116 Mayes. 165

117 Dundas. 87.

118 Ibid. 86-87.

byla národní identita nadále úzce spojena s mateřskými zeměmi obou etnik, o čemž svědčí i rozhovor s anonymním pamětníkem, otištěný roku 1984 v *The Middle East Journal*:

„Lidé na Kypru, Řekové a Turci, se necítili jako občané, jako domorodci, obyvatelé této země, nýbrž jako lidé s mateřskou zemí, se kterou byly spjaty jejich myslí, naděje a očekávání. Otčinou Turků bylo Turecko a Řeků Řecko (překlad autora).¹¹⁹

Zatímco řeckokyperské národní hnutí vznikalo velkou měrou vstřebáváním nacionalistických myšlenek z Řecka a kontinentální Evropy, to turecké bylo vybuzeno především Brity – ať už přímo, či zprostředkovaně skrze Turecko. V muslimském prostředí na ostrově docházelo před rokem 1950 jen ke zcela minimálnímu kontaktu s evropským osvícenským a národoveckým hnutím, takže to nakonec byli spíše britští kolonialisté, než lokální turecké elity, kdo vybudoval a definoval tureckokyperský nacionalismus.^{120,121} Způsob, kterým se Turci dlouhou dobu vymezovali vůči Řekům, byl postaven na náboženství a – na rozdíl od tehdejšího sekulárního kemalistického nacionalismu v Turecku – tureckokyperský nacionalismus se dále opíral o islám více, než o etnicitu jako takovou.¹²²

Vcelku zajímavé jsou odlišnosti v psychice obou ostrovních národů. Cizí pozorovatelé na Kypru v minulosti občas spatřovali rozdíly v chování a mentalitě mezi početnějšími Řeky a tureckou menšinou. Podle bývalého náčelníka štábu jednotek *UNFICYP*, řeckokyperští obyvatelé byli daleko energičtější a neústupnější, zatímco z jejich tureckých spoluobčanů vyzařovala spíše rezervovanost a opatrnost. Jistý tureckokyperský psychoanalytik, který se přestěhoval do USA, pak po své zpětné návštěvě Kypru v roce 1968 prohlásil, že turecká komunita na Kypru tou dobou trpěla potřebou adaptovat se na stres, který vzcházal z politického tlaku na ni vyvíjeného.¹²³

119 Walker. 482.

120 Fouskas. 16-17.

121 BECKINGHAM, Charles F. 1957. Islam and Turkish Nationalism in Cyprus. *Die Welt des Islams*. 5 (1/2), 65-83. 66.

122 Ibid. 74-75.

123 DOOB, Leonard W. 1986. Cypriot Patriotism and Nationalism. *The Journal of Conflict Resolution*. 30 (2), 383-396. 387.

2.3.2 Střety před rokem 1960

Bylo by chybné domnívat se, že Kypr nebyl postižen vážněji etnickými konflikty už před rokem 1960. Britská správa a policie nebyly s to udržovat pořádek a zároveň vyhovět stupňujícím se nárokům Turecka na zacházení se svými krajany na ostrově. Jak už navíc bylo řečeno v kapitole 1.4 *Britské mocenské zájmy*, najímali Britové kyperské Turky do policejních oddílů, čímž jen pomyslně přilévali olej do ohně. Do roku 1958 byli v řadách policie Řekové Turky přečísleni v poměru jeden ku pěti.¹²⁴ Ovšem nejen u policie byla patrná určitá privilegovanost turecké menšiny v chování koloniálních autorit. Zatímco řecké politické strany byly v dobách mimořádného stavu zakázány, kyperským Turkům bylo britskými autoritami povoleno založení strany nazvané „Kypr je turecký“ (*Kıbrıs Türktür Partisi*). V dobách probíhajícího konfliktu byl navíc zřetelný rozdíl v zacházení se zatčenými řeckými členy *EOKA* a tureckými členy *TMT* – zatímco ti první byli často věšeni a uvězněni, jenom hrstka těch druhých byla kdy souzena.¹²⁵

Přitom to byli i Britové, kdo se několikrát krátce před pádem svého koloniálního panství na Kypru – tedy v době silících protibritských nálad – dopouštěl násilí na turecké menšinu, když se pokoušel utišit silící protesty a demonstrace těch, kteří požadovali *taksim*: např. v lednu 1958 bylo v rámci střetů s britskými pořádkovými jednotkami zabito sedm Turků. O něco později byly armádním nákladním autem přejety dvě turecké osoby, včetně jedné ženy. V této době kulminovala turecká hostilita vůči britskému režimu i vůči Řekům (zejména vůči členům *EOKA*) a sloganem nespokojených Turků se stalo rčení „*Rozdělení nebo smrt!*“. Této hostility hojně využívala fanatická *TMT*, jejímž jediným skutečným cílem byl ozbrojený boj za *taksim*, a jež neváhala (podobně jako *EOKA*) likvidovat „zrádce“, kteří uvažovali „jinak než národ“. Turkům, kteří byli chyceni jak kouří řecké cigarety hrozilo, že budou bití za to, že se neúčastní společného bojkotu řeckých produktů. Na jaře roku 1958 byli

124 Varnava. 93.

125 Mallinson (2005). 23.

členy *TMT* zavraždění dva turečtí komunisté za to, že spolupracovali s Řeky v odborech.¹²⁶ Obdobné incidenty byly tím, co pak vedlo Brity k uznání tureckých municipalit v některých městech, z nichž někde už byly obě komunity odděleny ostnatými dráty, aby tím Turky alespoň částečně uklidnili (což byl hlavně případ *Nikósie*).^{127,128}

EOKA, která 1. dubna 1955 poprvé svými tehdy neohrabanými útoky napadla civilní a vojenská zařízení, se zpočátku chtěla vyhnout zabíjení britských vojáků. Teprve na podzim téhož roku vydal *Grivas* rozkaz, který vraždění explicitně nařizoval.^{129,130} *EOKA* pak stála za četnými útoky na koloniální vojáky, policisty a především řeckokyperské „zrádce“ (tj. například řecké policisty; i to byl také jeden z hlavních důvodů, proč Britové hojně nasazovali Turky¹³¹). Zcela zbytečně byla zastřelena žena jistého britského seržanta, načež pomstychtivost britských vojáků stála život tři řeckokyperské civilisty.¹³² Časem se v hledáčku teroristů objevili komunisté, ale hlavně také Turci – zejména ti, kteří spolupracovali s britskou policií, nebo byli její součástí. Uprostřed června 1955 *Grivas* zintenzivnil bombové útoky, načež si ve svém deníku gratuloval, pakliže výbuch zasáhl turecké civilisty.¹³³ Počátkem roku 1956 pak došlo k prvnímu cílenému atentátu na tureckého policistu. Atentáty na tureckokyperské policisty a jiné koloniální zaměstnance, jakož i civilisty vedly k odvetným útokům ze strany *TMT* i běžných Turků.^{134,135,136} V letech 1956-1957 se už *Grivas* zaměřoval primárně na nepohodlné krajany, kteří následně byli jeho kumpány hojně zabíjeni. Velký podíl na tom měl jeden z nejopovrženějších

126 Crawshaw (1959). 137-138.

127 Mayes. 116.

128 Evriviades (1981). 244.

129 Dimitrakis. 378.

130 Evriviades (1981). 235.

131 Mayes. 64.

132 Dimitrakis. 387.

133 Mayes. 67.

134 Evriviades (1981). 235.

135 LOIZIDES, Neophytos G. Ethnic Nationalism and Adaptation in Cyprus. *International Studies Perspectives*. 2007 (8), 172-189. 175.

136 Mayes. 78.

katů a někdejší vůdce nikósijské buňky *EOKA Nikos Sampson*^{*}, který navíc neblaze proslul tím, že prodával novinám fotografie obětí, které přímo on nebo jeho tým zavraždil.¹³⁷

Nakonec ve výčtu obětí, které měla *EOKA* na svědomí, převažovala řecká jména nad těmi britskými i tureckými dohromady.¹³⁸ Odhadem tato sto- až dvousetčlenná organizace mezi roky 1955-1959 zorganizovala kolem 1 144 ozbrojených útoků a vražd, často s použitím výbušnin (dynamitu¹³⁹). Díky široké síti přívrženců a podpoře ze strany běžného obyvatelstva, kterého se organizaci dostalo díky propagační a finanční podpoře církve, také svolávala stovky pouličních demonstrací.^{140,141,142,143} O některých akcích předem věděl sám *Makarios* a některé z nich i podporoval, avšak pokud součástí plánu bylo zabíjení, pak je zpravidla odmítal. Nicméně, arcibiskup se zdráhal veřejně páchané násilnosti odsoudit, poněvadž by to mohlo ohrozit jeho autoritu mezi řeckými ultranacionalisty.¹⁴⁴ U těch by pak logicky hrozilo, že by jako svého představitele počali preferovat *Grivase*.

Do nejakutnější fáze se mezietský konflikt dostal v červnu 1958, kdy v Nikósii vybuchla bomba před tamní Tureckou tiskovou kancelář. Protože šlo o nevelkou explozi, jejíž rozsah škod nebyl nikterak závažný, podezřívali Řekové Turky z toho, že útok zinscenovali, aby měli záminku k útoku na řecké čtvrti. Při následujících střetech zahynuli dva kyperští Řekové a byla napáchána spousta materiálních škod. Během následujících osmi týdnů pak byly vraždy, vandalství a žhářství takřka na denním pořádku po celém ostrově. K jednomu z nejvážnějších incidentů došlo 12.

* Sampson se pak nejvíc proslavil při převratu v červenci 1974, po němž se na osm dní stal de facto kyperským prezidentem.

137 Mayes. 93.

138 Ibid. 117.

139 Ibid. 67.

140 Demetriou. 175.

141 Loizos. 640.

142 Dimitrakis. 379.

143 Kaufmann. 210.

144 Mayes. 66.

června, kdy skupina Turků poblíž hlavního města zmasakrovala osm Řeků.¹⁴⁵ K částečnému uklidnění přispěla až zpráva o blížící se kyperské nezávislosti.

V této době byl poprvé pozorován proces demografického odlučování obou etnik, která se začala shlukovat do podstatně homogennějších oblastí. Iniciátorem stěhování byla především turecká menšina, jejíž členové hojně opouštěli převážně Řeky obývaná místa, a vytvářeli turecké enklávy, v nichž tvořili dílčí většiny. Z těchto důvodů pak zas prchali Turky obklopení Řekové, které stále víc dělila představa rozdělení Kypru.¹⁴⁶

Po vzniku Kyperské republiky začala být vzájemná nevraživost opět prohlubována médii i školními učebnicemi. Často bylo odkazováno na nedávno páchaná zvěrstva a krutosti.¹⁴⁷ Období 1960-1963 sice bylo napjaté, ale relativně nenásilné. Vše se změnilo až v prosinci 1963.

2.3.3. Výbuch etnického násilí v letech 1963 a 1964 a pád ústavy

Příčiny násilností, které přišly s koncem roku 1963 a během roku 1964 pak nabíraly na obrátkách, zcela neoddiskutovatelně pramenily z frustrující politické situace. Pomyslnou poslední kapkou, po níž přetekla číše kyperské etnické nenávisti, bylo *Makariových „Třináct bodů“*.^{148,149} O čem navíc tehdy běžné obyvatelstvo nemělo potuchy, byl tajný *Plán Akritas*. Ten byl údajně vytvořen už počátkem roku 1963 přímo na příkaz *Makaria* a měl se zabývat řešením „národní otázky“. Plán počítal s víceméně jednostrannou anulací curyšsko-londýnských dohod a odstraněním problematických částí ústavy s odůvodněním, že nerespektují práva na sebeurčení.¹⁵⁰ Co víc, v případě, že by kyperští Turci kladli odpor (se kterým se počítalo), měly být

145 Crawshaw (1959). 139.

146 Ibid. 139.

147 Doob. 387-388.

148 Mallinson (2005). 71, 110.

149 Fouskas. 20.

150 Mayes. 161-162.

změny prosazeny otevřeným násilím.^{151,152} Existence plánu nebyla nikdy oficiálně popírána, leč details o něm byly zveřejněny až v dubnu 1966 v protirežimních řeckokyperských novinách za účelem diskreditace *Makaria* a jeho ministrů.¹⁵³

Makariův pokus o změnu ústavy a jeho rázné odmítnutí vyvolalo v prosinci po letech první závažné násilné potyčky s etnickým podtextem. Nejhorší incident na sklonku roku vešel do tureckého kolektivního vědomí jako „*Krvavé Vánoce*“ (*Kanlı Noel*). Tentokrát šlo o nefalšovaný pogrom, při němž bylo mj. ve vesnici v blízkosti Nikósie zfanatizovanými Řeky zmasakrováno několik tureckých žen a dětí z rodin tamních uznávaných Turků.¹⁵⁴ Během Vánoc přišlo o život asi 300 lidí, převážně turecké národnosti. V reakci na novou vlnu násilí byly obnoveny obě nacionalistické a teroristické organizace *EOKA* a *TMT* a 1. ledna se v *Nikósii* objevily také britské jednotky, jejichž přítomnost snížila četnost zločinů alespoň v hlavním městě, a které poprvé v historii zřídily mezi severem a jihem ostrova nárazníkovou zónu – *Zelenou linii*.^{155,156,157}

Už 30. prosince začal stát kolabovat. Mezi koncem roku 1963 a březnem 1964 migrovalo na 25 000 Turků – ať už z vlastní vůle či z donucení – do četných tureckých enkláv a pevností, vyskytujících se převážně na severní části Kypru. V přesunu jim pomáhaly tamní turecké vojenské sbory, které byly na ostrově umístěny v souladu se *Smlouvou o spojenectví*. U tureckého obyvatelstva převládl strach z toho, že se je Řekové pokusí vyhladit, a proto hojně prchali společně s těmi, kteří se podíleli na řízení státu, či pro něj pracovali. Kvůli tomu se začala rozpadat administrativa, policie i soudy.^{158,159,160} V lednu se v Londýně konala konference

151 Ibid. 162-163

152 Hradečný. 89.

153 Mayes. 186.

154 Keser. 255-256.

155 Mayes. 168-169.

156 Hradečný. 90.

157 WINDSOR, Philip. NATO and the Cyprus Crisis. *Adelphi Paper*. 1964 (14), 16-19. 17.

158 Ibid. 17.

159 Hradečný. 90.

160 Mayes. 168-169.

Ministra kolonií Spojeného Království *Duncana Sandyse* a zástupců obou etnik na Kypru – *Glafkos Clerides* vedl řeckou delegaci a *Rauf Denktash* tureckou. Společný kompromis se na setkání nalézt nepodařilo.^{161,162} *Makarios* trval na tom, aby se celá záležitost projednávala v OSN, nikoli mezi garančními mocnostmi či v NATO. V OSN byla totiž pozice Turecka nejvíce omezená a naopak *Makarios* se v ní těšil autoritě protikoloniálního politika. Kromě toho jediným zástupcem Kypru ve Spojených národech byl *Zenon Rossides* – kyperský Řek. Proti tomu sice protestoval *F. Küçük*, ale neúspěšně. Rada bezpečnosti nadále jednala s *Rossidem*.

Mezietnické střety dovedly *Ismeta İnönü* – tehdy tureckého premiéra – k prohlášení směřovanému ke Spojeným státům, dle něhož Turecko vážně zvažovalo vyslání svých jednotek na ostrov. V červnu se mu dostalo odpovědi v dopisu přímo od Lyndona B. Johnsona, ve kterém americký prezident Turecko od tohoto záměru silně odrazuje.¹⁶³ Ačkoli měl Lyndonův dopis požadovaný efekt, v delším časovém horizontu Spojeným státům spíše uškodil, neboť jeho arogantní tón znamenal změnu v zahraniční politice dosud věrného spojence USA a NATO.¹⁶⁴ V srpnu 1964 pak byl zahájen rozsáhlý řeckokyperský útok na pevnost Turků v nynější severokyperské přímořské exklávě *Kokkina* na severozápadě ostrova. Ankara tentokrát rovnou vyslala na pomoc letadla, z nichž byly útočící řeckokyperské síly bombardovány.

Rok 1964 znamenal definitivní tečku za existencí řeckotureckého ústavního režimu *Kyperské republiky*. *Makariovi* se na zahraničněpolitickém poli dařilo propagovat názor, že jde o konec koloniálních dohod svazujících Kypr, a že kyperský národ je tímto osvobozen. Tím si jeho režim udržoval ve světě – a hlavně v OSN – podporu mnoha zemí Třetího světa i během probíhající mezietnické války.¹⁶⁵

161 Ibid. 169-170.

162 Windsor. 17.

163 Bolukbasi. 418.

164 Hradečný. 95.

165 Bolukbasi. 418.

2.3 Mezinárodní dopady

S velkou nejistotou a obavami sledovalo NATO konflikt, který se rozhořel na Kypru, a jenž hrozil, že přeroste ve válku Řecka s Tureckem.¹⁶⁶ Turecku, kterým byl Kypr dokonce krátce bombardován, navíc tou dobou vyhrožoval znepřátelený Sovětský svaz. Turecká vláda pak raději začala mobilizovat armádu v přípravách na vojenskou intervenci.¹⁶⁷ Do jejích příprav však zasáhla Organizace spojených národů.

Jednomyslně přijatá *Rezoluce 186* Bezpečnostní rady OSN z 4. března 1964 byla pravděpodobně *Makariovým* největším politickým vítězstvím. Znamenala uznání dosavadní vlády, jakožto jediného legitimního politického tělesa poté, co se většina Turků včetně politických elit stáhla na tureckou armádou kontrolovaný sever ostrova. Bylo zřejmé, že jednotky OSN budou v budoucnu spolupracovat hlavně s kyperskými Řeky.¹⁶⁸ Pro Turky byl takový výsledek frustrující a znamenal, že Turecko od roku 1963 přestalo *Kyperskou republiku* uznávat.^{169,170} Rezoluce se odvolává na článek 2, paragraf 4, který říká:

„Všichni členové se vystříhají ve svých mezinárodních stycích hrozby násilím neb použití násilí ať proti územní celistvosti nebo politické nezávislosti kteréhokoli státu, ať jakýmkoli jiným způsobem neslučitelným s cíli Spojených národů.“ (převzato z oficiálního českého překladu Charty)¹⁷¹

Kyperská vláda byla vyzvána k obnovení „zákona a pořádku“, za účelem čehož měla přistoupit ke všem potřebným opatřením. Dle odstavce 4 pak měla být spuštěna mírová mise na Kypru (pozdější mise *UNFICYP*), jejímž úkolem se měla stát prevence nových bojů a obnovení pořádku.^{172,173} Od mise se původně čekalo, že bude trvat jen

166 Evriviades (1976). 19.

167 Mallinson (2005). 110.

168 Bolukbasi. 417.

169 Ibid. 110.

170 Fouskas. 23-24.

171 Hakki. 367.

172 Ibid. 367-368.

173 LINDLEY, Dan. *UNFICYP and a Cyprus Solution: A Strategic Assessment*. Cambridge. Disertace. Massachusetts Institute of Technology. 15.

tři měsíce, ale okolnosti vyžadovaly, že se doba působení jednotek *UNFICYP* „protáhla“ až do současnosti.¹⁷⁴

Řecko bylo rozhodnutím Rady bezpečnosti povzbuzeno a odhodlalo se k otevřené podpoře OSN a jejího řešení, čímž se ještě prohloubila jeho vzájemná antagonie s Tureckem. Výsledkem byl řecký přehmat z roku 1967, kdy bylo na Kypr vysláno 12 000 řeckých vojáků, což mělo za následek novou krizi.¹⁷⁵

174 Hradečný. 92.

175 Mallinson (2005). 110, 117.

Závěr

Případ kyperské dekolonizace je výjimečný tím, že jak řecká, tak turecká komunita, nebojovaly za právo sebeurčení v tom smyslu, že by požadovaly nezávislost. Sebeurčení v kontextu Kypru znamenalo proklamaci příslušnosti k jedné z dvojice mateřských zemí. Na této skutečnosti vyhlášení Kyperské republiky, které bylo kompletně dirigováno pozdějšími „garančními mocnostmi“, v zásadě nic nezměnilo. Ostatně, sám prezident *Makarios* kdysi trefně prohlásil, že nezávislost udělala z Kypru stát, ale ne národ.¹⁷⁶ Na ústavu je proto třeba nahlížet jako na multilaterální smlouvu Spojeného království, Turecka a Řecka, nikoli jako na dokument stvrzující touhu kyperského obyvatelstva po samovládě.

Velká část světových ústavních právníků zastává názor, že množství dohadů a kontroverzí, které text té či oné ústavy vyvolává, se odvíjí od její délky, resp. od toho, do jakých specifických zachází, jelikož jednotlivé detaily mají potenciál stát se spornými body.¹⁷⁷ Z této perspektivy byla ústava Kyperské republiky odsouzena k nezdaru, už když byla zformulována. Místo toho, aby definovala fundamentální principy fungování státu a podobu jejich implementace ponechala na interpretaci volených či dosazovaných orgánů, zacházela do přehnaných podrobností ohledně členění státních institucí na základě etnicity jejich představitelů a pravomocí, které mají mít.

Cílem této diplomové práce bylo vytvoření posudku o charakteru první kyperské ústavy a jejím vlivu na vypuknutí kyperského mezietnického konfliktu. Byly zde uvedeny nejzásadnější problémy první Kyperské republiky – problémy, které téměř vždy vzcházely z ústavy nebo s alespoň úzce souvisely – problémy, které vyústily v etnickou válku mezi ostrovními Řeky a Turky. Ústava totiž přenesla neshody obou stran do politické úrovně tím, jak byla funkčnost v ní popsáno politického

176 Adams. 488

177 Ibid. 477.

systemu závislá na schopnosti spolupráce a dohodě obou stran. Tyto nově zpolitizované neshody se pak zpětně promítly v etnické nenávisti a v násilnostech 60. let. Ať už šlo o otázku rozdělených municipalit, podoby armády či obsazování postů ve státních a veřejných službách, ústava nikdy neposkytovala řešení, které by představovalo pro obě strany přijatelný kompromis.

Existují rozsáhlé akademické spory o tom, zda ústava mohla fungovat nebo byla už ve svém zárodku nerealizovatelná. Dle většiny učenců podporujících řecké stanovisko (tj. hlavně učenců řeckého původu), zní odpověď „ne“. V tomto spolu souhlasí např. někdejší řecký diplomat *Giannos Kranidiotis* a rektor Univerzity v Nikósii *Van Coufoudakis*. Menšinový názor mezi řeckými odborníky zastává turkolog *Dimitri Kitsikis*, který je silným zastáncem Republiku zakládajících smluv, včetně ústavy. Stanovisko hájící tyto dokumenty je obecně sdíleno spíše mezi zastánci tureckého etnika, jakým je např. turecký historik *Kemal Karpat*.¹⁷⁸ *Linda B. Miller* z Harvardovy univerzity tvrdí:

„(...) (ústava) mohla fungovat, navzdory omezením, které její koncepcí zaváděla, pokud by obě komunity prokázaly větší odhodlání ke spolupráci“ (přeloženo autorem)¹⁷⁹

Obdobného názoru je i *Marios L. Evriviades*.¹⁸⁰ Americký politolog *Glen D. Camp* se zastává Britů s tím, že to, co nakonec stálo za kolapsem ústavních pravidel byl nedostatek konsensu a obdobného názoru je i *Marios L. Evriviades*.¹⁸¹ S tím se sice dá v zásadě souhlasit, avšak nesmí být opomněno, že to byli měrou více než značnou Britové, kdo vrazil klín mezi etnika, která se pak měla společně podílet na vládě, a že místo toho, aby v první kyperské ústavě byla reflektována tamní společenská realita, bylo jejími nadbytečně idealistickými rysy přispěno k dalšímu odloučení obou národních komunit.

178 Camp. 49.

179 Ibid. 49.

180 Evriviades (1981). 242.

181 Camp. 49.

Summary

This thesis aimed at explaining the connection between the first constitution of the Republic of Cyprus and the following eruption of ethnic violence within the island. Through explaining all the major political and social crises in between the crucial years of 1960 (Cypriot independence) and 1963 (breakdown of the constitutional provisions and start of the Cypriot Greco-Turkish ethnic war), a close relation between the constitution and the steep deterioration of inter-ethnic relations was observed. Some of the most controversial political disputes, a large portion of which stemmed directly from the constitution, concerned the separate Turkish municipalities, the composition of the Cypriot army, the quotas for the minimum amount of public service posts assigned to Turkish officials etc.

Nowadays, many scholars speculate, whether the 1960 constitution was or was not a workable set of provisions for the newborn republic. However, despite the obvious lack of willingness to co-operate, present among both the then Greek and Turkish political elites of the state, it is possible – if not necessary – to blame the constitution for institutionalising the national discrepancies, and for large disregard for the local social context prior to the proclamation of independence.

Použitá literatura

Knižní zdroje

FOUSKAS, Vassilis a Alex O. TACKIE. 2009. *Cyprus: The Post-Imperial Constitution*. New York: Pluto Press, 110 s. ISBN 978 0 7453 2935 2.

GLENNY, Misha. 2003. *Balkán: 1804-1999: nacionalismus, válka a velmoci*. Praha: BB art. 547 s. ISBN 80-725-7976-2.

HAKKI, Murat Metin (ed.). 2007. *The Cyprus issue: A Documentary History, 1878-2007*. Londýn: I.B. Tauris, 664 s. ISBN 978-184-5113-926.

HRADEČNÝ, Pavel. 2000. *Řekové a Turci: nepřátelé nebo spojenci?*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 226 s. Knižnice Dějin a současnosti. ISBN 80-710-6378-9.

JENKINS, Gareth H. 2009. *Between Fact And Fantasy: Turkey's Ergenekon Investigation*. Singapur: Central Asia-Caucasus Institute, 83 s. ISBN 978-91-85937-61-5.

KER-LINDSAY, James a Hubert FAUSTMANN. 2008. *The Government and Politics of Cyprus*. Oxford: Peter Lang, 293 s. ISBN 978-3-03911-096-4.

KER-LINDSAY, James. c2011. *The Cyprus Problem: What Everyone Needs to Know*. New York: Oxford University Press. 125 s. ISBN 01-997-5716-X.

KREISER, Klaus a Christoph K. NEUMANN. 2014. *Dějiny Turecka*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 329 s. ISBN 978-80-7422-012-8.

MALLINSON, William. 2005. *Cyprus: A Modern History*. New York: I.B. Tauris, 244 s. ISBN 1 85043 580 4.

MALLINSON, William, MILTIADOU, Miltos (ed.). 2008. *Cyprus: A Historical Overview*. Nikósie: Press and Information Office, Republic of Cyprus, 40 s. ISBN 99-633-8618-0.

MAYES, Stanley. 1981. *Makarios: A Biography*. Londýn: The Macmillan Press, 303 s. ISBN 978-1-349-16502-5.

PINAR, William F. 2013. *International Handbook of Curriculum Research*. 2. vyd. Hoboken: Taylor and Francis. 572 s. ISBN 978-113-6831-126.

PIRICKÝ, Gabriel. 2006. Turecko. Praha: Libri, 198 s. Stručná historie států. ISBN 80-727-7323-2.

STEARNS, Monteagle. c1992. *Entangled allies: U.S. Policy Toward Greece, Turkey, and Cyprus*. New York: Council on Foreign Relations Press, 185 s. ISBN 08-760-9110-9. 35.

Odborné články

ADAMS, Thomas W. 1966. The First Republic of Cyprus: A Review of an Unworkable Constitution. *The Western Political Quarterly*. University of Utah, 19 (3), 475-490.

BECKINGHAM, Charles F. 1957. Islam and Turkish Nationalism in Cyprus. *Die Welt des Islams*. 5 (1/2), 65-83.

BOLUKBASI, Suha. 1998. The Cyprus Dispute and the United Nations: Peaceful Non-Settlement between 1954 and 1996. *International Journal of Middle East Studies*. Cambridge University Press, 30 (3), 411-434.

CAMP, Glen D. 1980. Greek-Turkish Conflict over Cyprus. *Political Science Quarterly*. The Academy of Political Science, 95 (1), 43-70.

CRAWSHAW, Nancy. 1959. Cyprus: Conflict and Reconciliation. *The World Today*. 15 (4), 137-147.

CRAWSHAW, Nancy. 1964. Cyprus: Collapse of the Zurich Agreement. *The World Today*. 20 (8), 338-347.

DEMETRIOU, Chares. 2007. Political Violence and Legitimation: The Episode of Colonial Cyprus. *Qualitative Sociology*. 30 (2), 171-193.

DIMITRAKIS, Panagiotis. 2008. British Intelligence and the Cyprus Insurgency, 1955–1959. *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence*. 21 (2), 375-394.

DOOB, Leonard W. 1986. Cypriot Patriotism and Nationalism. *The Journal of Conflict Resolution*. 30 (2), 383-396.

DUNDAS, Guy. 2004. Cyprus from 1960 to EU Accession: the Case for Non-Territorial Autonomy. *Australian Journal of Politics and History*. 50 (1), 86-94.

EVRIVIADES, Marios L. The Legal Dimension of the Cyprus Conflict. *Tex. Int'l L. J.* 1975 (10), 227-264.

EVRIKIADES, Marios L. The Problem of Cyprus. *Current History*. 1976 (10), 18-42.

HADJIPAVLOU, Maria. 2007. The Cyprus Conflict: Root Causes and Implications for Peacebuilding. *Journal of Peace Research*. 44 (3), 349-365.

CHRISTOPHOROU, Christophoros. 2001. Election Report - Consolidation and Continuity Through Change: Parliamentary Elections in Cyprus, May 2001. *South European Society and Politics*. 6 (2), 97-118.

KAUFMANN, Chaim. An Assessment of the Partition of Cyprus. *International Studies Perspectives*. 2007 (8), 206-223.

KESER, Ulvi. 2013. Bloody Christmas of 1963 in Light of American Documents. *Journal Of Modern Turkish History Studies*. 13 (26), 249-271.

LOIZIDES, Neophytos G. Ethnic Nationalism and Adaptation in Cyprus. *International Studies Perspectives*. 2007 (8), 172-189.

LOIZOS, Peter. 1988. Intercommunal Killing in Cyprus. *Man*. 23 (4), 639-653.

MALLINSON, William. 2009. Cyprus, Britain, the USA, Turkey and Greece in 1977: Critical Submission or Submissive Criticism? *Journal of Contemporary History*. 44 (4), 737-752.

MARKIDES, Kyriacos C. 1974. Social Change and the Rise and Decline of Social Movements: the Case of Cyprus. *American Ethnologist*. Wiley, 1 (2), 309-330.

MÜFTÜLER-BAÇ, Meltem. The Cyprus Debacle: What the Future Holds. *Futures*. 1999 (31). 559–575.

PAPADAKIS, Yiannis. 2006. Nicosia after 1960: A River, A Bridge and a Dead Zone. *Global Media Journal: Mediterranean Edition*. 1 (1), 1-16.

ROSENBAUM, Naomi. 1970. Success in Foreign Policy: The British in Cyprus, 1878-1960. *Canadian Journal of Political Science*. 3 (4), 605-627.

VARNAVA, Andrekos. 2010. Reinterpreting Macmillan's Cyprus Policy, 1957-1960. *A Journal of Social, Economic and Political Studies*. 22 (1), 79. 83.

WALKER, Anita M. 1984. Enosis in Cyprus: Dhali, a Case Study. *Middle East Journal*. 38 (3), 474-494.

WEBSTER, Craig. 2005. Division or Unification in Cyprus? The Role of Demographics, Attitudes and Party Inclination on Greek Cypriot Preferences for a Solution to the Cyprus Problem. *Ethnopolitics*. 4 (3), 299-309.

WINDSOR, Philip. NATO and the Cyprus Crisis. *Adelphi Paper*. 1964 (14), 16-19.

Akademické zdroje

LINDLEY, Dan. *UNFICYP and a Cyprus Solution: A Strategic Assessment*. Cambridge. Disertace. Massachusetts Institute of Technology.

Internetové zdroje

Historical review. c2016. *Βουλή των Αντιπροσώπων* [online]. Nikósie: Dynamic Works [cit. 2016-05-07]. Dostupné z: <http://www.parliament.cy/easyconsole.cfm/id/142>

The Constitution of the Republic of Cyprus. 2016. *Presidency of the Republic of Cyprus* [online]. Nikósie: Presidential Palace [cit. 2016-07-17]. Dostupné z: [http://www.presidency.gov.cy/presidency/presidency.nsf/all/1003AEDD83EED9C7C225756F0023C6AD/\\$file/CY_Constitution.pdf](http://www.presidency.gov.cy/presidency/presidency.nsf/all/1003AEDD83EED9C7C225756F0023C6AD/$file/CY_Constitution.pdf)